

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Ústav dějin křesťanského umění

Marie PUČEROVÁ

**Automatická telefonní ústředna Dejvice
a problém památkové ochrany staveb 2. poloviny
20. století**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Czumalo, CSc.

Praha 2017

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 13. června 2017

Marie Pučerová

Bibliografická citace

Automatická telefonní ústředna Dejvice a problém památkové ochrany staveb 2. poloviny 20. století [rukopis]: Bakalářská práce / Marie Pučerová; vedoucí práce: PhDr. Vladimír Czumalo, CSc. – Praha, 2017. -- 86 s.

Anotace

Předmětem bakalářské práce je budova automatické telefonní ústředny v Praze 6 – Dejvicích (čp. 430/XIX, Generála Píky 26) dílo architektů Jindřicha Malátka, Jiřího Eisenreicha, Václava Aulického a Jaromíry Eismannové z let 1975–1982. Analýzu a interpretaci stavby autorka zasadí jednak do stručného nástinu problematiky telefonní ústředny jako architektonického zadání, jednak do kontextu české architektury 70. a 80. let 20. století. Zde se bude zabývat nejen stylovými otázkami s důrazem na význam technicismu v české architektuře, ale také dobovou praxí zadávání a realizace staveb. Dejvickou ústřednu srovná s trojicí staveb nejlépe reprezentujících stavební typ v daném období a bude sledovat její osudy a proměny prostředí až po současnost. Studie vyústí v analýzu možností a problémů památkové ochrany stavby.

Klíčová slova

architektura, technická stavba, telefonní ústředna, památková ochrana, Dejvice

Abstract

The subject of bachelor thesis is an automatic telephone exchange building in Prague 6 – Dejvice, the work of architects Jindřich Malátek, Jiří Eisenreich, Václav Aulický and Jaromíra Eismann from the years 1975–1982. Analysis and interpretation of the building will the author describe within a brief outline of the telephonne exchange as an architectural matter, partly in the context of Czech architecture of the 1970s and 1980s. Not only stylistic issues with emphasis on the importace of technicism in Czech architecture will be discussed , but also contemporary practices of procurement and construction. Telephone exchange Dejvice will be compared with three buildings best representing the type of construction of the period and its destiny and transformation of the environment will be followed to the present time. The study will result in an analysis of possibilities and problems of cultural heritage protection of the building.

Keywords

architecture, technical building, telephone exchange, heritage preservation, Dejvice

Počet znaků (včetně mezer) : 94 339

Obsah

1. Úvod	5
2. Vývoj komunikačních prostředků	6
2.1 Poštovníctví	6
2.2 Telegraf	9
2.3 Telefon	10
2.4 Prostředky užívající digitální technologie	12
3. Vznik telefonní sítě na území České republiky	13
3.1 Veřejné a neveřejné sítě	13
3.2 Poštovní a telegrafní úřady	13
3.3 Telefonní ústředny	14
3.3.1 Vývoj ústředen	14
3.3.2 Popis ústředny	15
4. Telefonní ústředna jako architektonický typ	16
4.1 Vývoj architektonické podoby telefonních ústředn	16
4.2 Sémantika budovy telefonní ústředny	18
5. Česká architektura 70. a 80. let 20. století	19
5.1 Postavení a fungování architektury ve společnosti	19
5.2 Stylová situace	21
5.3 Tradice technicismu v české architektuře 20. století	22
5.4 Mezinárodní a domácí kontext: hi-tech a mašinismus	25
6. Automatická telefonní ústředna Dejvice	27
6.1 Urbanistický kontext	27
6.2 Analytický popis stavby a její výraz	28
6.3 Komparace s dalšími významnými telefonními ústřednami v Čechách	32
6.3.1 Hradec Králové	32
6.3.2 Teplice	34
6.3.3 České Budějovice	35
6.4 Místo automatické telefonní ústředny Dejvice v dějinách české architektury 2. poloviny 20. století	37
7. Další osudy stavby a proměny jejího prostředí	38
7.1 Nástup nových technologií	38
7.2 Změny urbanistického kontextu	38
7.3 Problematika památkové ochrany mladších architektonických děl	40
7.4 Snahy o památkovou ochranu ústředny a příčiny jejich neúspěchu	43
8. Závěr	44
9. Obrazová příloha	45
10. Seznam vyobrazení	80
11. Seznam literatury	84

1. Úvod

Do ztvárnění architektury se vždy odrážely aktuální společenské a umělecké vlivy. Stejně tak tomu bylo v případě budování technických staveb. Ačkoli takové budovy byly konstruovány pro praktické potřeby člověka, jistě nepostrádaly estetické hodnoty. Když technická stavba ztratí své původní využití, nastává čas ke zhodnocení architektury a jejího případného zachování, pokud se tak nestalo již v průběhu let, kdy stavba byla prakticky využívána. K industriálním stavbám pocházejících z doby do 20. století se v současnosti přistupuje již obezřetně. Průmyslové a technické stavby z 20. století, a především stavby z druhé poloviny 20. století, však takové štěstí nemají. Příkladem mohou být telefonní ústředny, stavby značně specifické konstrukcí, využitím i časovým vymezením svého fungování.

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na budovu Automatické telefonní ústředny v pražských Dejvicích, která pochází ze 70. let 20. století. Stavba mne zaujala na první pohled svým neobvyklým zpracováním oken, pilovitě ustupujícím patrem a především svým stříbrným plechovým pláštěm, jenž pokrývá většinu stavby. Tato zajímavá budova se stylově řadí na pomezí technicistních staveb a hi-tech architektury.

Nejdříve se zabývám historií komunikačních prostředků a vznikem telefonie obecně. Počátky budování telefonní sítě jsou už shrnuty v kontextu našeho území, se zaměřením na Prahu, kde se nachází stěžejní telefonní ústředna. Shrnuji stylovou situaci a postavení architektury v rámci české společnosti 2. poloviny 20. století, kdy dejvická telefonní ústředna vzniká. Téma telefonních ústředen je v literatuře málo zpracované, snažím se tedy analyzovat ústřednu jako typ architektonického zadání. Vycházím z porovnání se třemi stavbami telefonních ústředen v Čechách. Pokračuji analytickým popisem Automatické telefonní ústředny a jejím zasazením do urbanistického kontextu Dejvic.

Moje bakalářská práce vyúsťuje v problematiku památkové ochrany mladších architektonických děl, se zaměřením na stavby technické. V současnosti sleduji mnoho pochybných kauz, týkajících se neúčinné památkové ochrany staveb z 2. poloviny 20. století. Umělecky hodnotná architektura se postupně bourá a dostáváme se k otázce, zda nehrozí, že si vymažeme celou jednu vývojovou etapu architektury na našem území. Automatická telefonní ústředna v Dejvicích by si jistě zasloužila památkovou ochranu, jelikož se jedná o ojedinělou stavbu. Bohužel se však své záchraně nedočká.

2. Vývoj komunikačních prostředků

2.1 Poštovníctví

Potřeba dorozumívání se stojí již na počátku vývoje lidstva. Výraznou změnu přinesl vynález písma. Zrod písma najdeme již ve 4. tisíciletí před naším letopočtem. Rozvoj písma se odvíjel podle jednotlivých civilizací, které měli k dispozici různé zdroje materiálů. V Číně roku 105 našeho letopočtu byl objeven papír,¹ což byla pro rozvoj komunikace další významná změna. Technologie výroby papíru se rozšířila z Číny postupně do celého světa.

Předávání zpráv na dálku probíhalo ústně nebo písemně, prostřednictvím posílů. Písemné zprávy se mohly také posílat pomocí holubů či psů. S dopravními prostředky, které zrychlovaly přesun obyvatel, obchod, a zkracovaly tak vzdálenosti mezi lidmi, se urychlovalo i předávání zpráv. Vznikaly organizace věnující se výhradně písemné komunikaci, zavedla se služba listonošů a zakládaly se poštovní stanice.

Slovo pošta pochází z latinského „*posta*“, což je „*v lidové řeči zkratkou slov ,statio posita', tj. v určitém místě samostatně, jednotlivě a stále ,položené stanoviště'*“.² Systém stanovišť, stanic pro poštovní koně a vozy, fungoval již ve starém římském státě, kde byly hlavní dopravní trasy rozděleny stanicemi na úseky. V každé stanici se přepřahali koně a vyměňovala pošta. Římané používali spojení „*Mutatio posita in X*“, v překladu „*Výměna umístěna ve stanici X*“. Téměř všechny národy převzaly ze slova „*posita*“ kmen „*post*“, a slovo brzy zobecnělo.³ Ke zdokonalení systému římské pošty jistě přispěl technický pokrok a budování kvalitních silnic.

Ve střední Evropě probíhal vývoj poněkud odlišně. Především díky roztroušenosti územních správ. Oblast Čech byla řídky obydlena a jednotlivé kraje byly od sebe odděleny těžko přístupnými cestami, neudržovanými stezkami, které skýtaly mnohá nebezpečí. Za vlády Přemyslovců byla zřízena příležitostná doprava zpráv, za využití posílů z knížecí družiny. Tedy lidé významnější, kteří měli možnost cestou střídat koně, a cestovali v bezpečí skupiny ozbrojených jezdců. Zprávy byly předávány ústně nebo psané na pergamenu, opatřeném pečeti. Na kratší vzdálenosti se vysílali peší poslové. K přepravě informací či lidí dobře sloužili také obyčejní obchodníci, tovaryši, poutníci

---

¹ FAGAN 2005, 234

² HUDEC 1973, 9

³ HUDEC 1973, 9

ať už měli k dispozici povoz nebo ne. Kupci obchodující na delší vzdálenosti, měli většinou dopravu dobře zorganizovanou, již v raném středověku.

Takovýto systém předávání zpráv fungoval po několik století jen s menšími obměnami. Pro české země změnu přineslo až 16. století, kdy se staly součástí habsburské monarchie. Zámořské objevy a hospodářské proměny výrazně přispěly k činorodějším obchodům. Vzrostla nutnost politického a kulturního styku. V roce 1527 nechal Ferdinand I. zřídit pravidelné poštovní spojení mezi sídelním městem Vídní a Prahou, správním centrem Českého království, které mělo sloužit výhradně úřední korespondenci.⁴

Dopravu ostatních listinných zpráv bylo třeba zdokonalit. První poštovní spojení v Čechách zřizovali členové italské rodiny Thurn-Taxisů, která v té době ovládala již převážnou část organizovaného poštovníctví na evropském kontinentě.⁵ Tato rodina založila koncem 15. století pravidelné jízdní spojení mezi některými místy v západní Evropě, po vzoru staré římské organizace dopravy zpráv. V čele organizace stál nejvyšší poštovní správce, výhradně člen rodiny Taxisů. Do čela poštovní správy daného území byl zvolen dvorský poštovní správce, podřízený kanceláři dvorské komory, který byl zodpovědný za zřizování poštovních stanic a veškerou organizaci. V českých zemích se postupně obnovovala síť veřejných cest, aby bylo cestování rychlejší a vhodné pro kočáry či povozy.

Rodina Thurn-Taxisů si podnikavě udržovala své výsadní poštovní právo a prosperovala. Její sláva však v Čechách pohlavla roku 1564, když byl tehdejší nejvyšší poštovní správce Kryštof Thurn-Taxis sesazen ze svého úřadu, kvůli nečestným finančním praktikám. Následně byl zvolen do čela úřadu příslušník vídeňské dvorské komory, který už tedy nebyl členem rodiny Thurn-Taxisů, a od té doby se už do čela dvorského poštovního úřadu členové rodiny nevrátili. Pro poštovní služby byl na konci 16. století v ostatních habsburských zemích již upřednostňován jiný rod. Díky kupní smlouvě z roku 1622, která dvorský poštovní úřad v rakouských zemích předávala z rukou dosavadního dvorského poštovního správce Jana Jakuba Magna, do rukou Janu Kryštofu Paarovi, přešlo v následujícím roce vedení poštovníctví na několik desetiletí do správy rodiny Paarů.⁶ Od roku 1628 měla rodina Paarů tento úřad dědičně. Systém, jakým

---

⁴ ULRICH 2013, 6

⁵ ULRICH 2013, 7

⁶ ULRICH 2013, 9

zprostředkovávali poštovní dopravu a komunikaci, fungoval obdobně jako u rodiny Thurn-Taxisů. Poštovní systém Thurn-Taxisů fungoval nadále po Evropě jako soukromá organizace, až do roku 1871, kdy byl pohlcen poštovním systémem Německé říše.

V první polovině 18. století postupně vznikala finanční centralizace rakouských zemí, s čímž souvisela i snaha převést poštovnictví do státní správy. K tomu došlo roku 1722, kdy císař Karel VI. odejmul rodině Paarů jejich dědičné poštovní léno, a pošta se tak stala státní institucí. Hodnost nejvyššího dvorského a generálního poštmistra však hraběti Paarovi odňata nebyla.⁷ Roku 1748 Marie Terezie opět systém reorganizovala, avšak k úplnému vyrovnání s vlivem rodiny Paarů došlo až za vlády Františka Josefa I. Zůstalo jim jen osvobození od poštovného.⁸ Neustále se zvyšovaly nároky na poštovní přepravu, a tak se vše stále modernizovalo. S lepšími vozy a silnicemi se urychlovala se přeprava, rozrůstala se síť stanic a zaváděly se další a další pravidelné spoje. Být zaměstnancem pošty, znamenalo lepší společenské postavení, dobré finanční zaopatření a jakousi prestiž. Podmínkou byla znalost čtení a psaní.

Ve vývoji poštovnictví bylo jednou z významných změn zavedení poštovních známek. První známky byly zavedeny roku 1840 ve Velké Británii a zasloužil se za to Rowland Hill. Přispělo to k cenovému sjednocení podle velikosti dopisu a vzdálenosti, jakou měl dopis urazit.

Revoluce roku 1848 otřásla celou Evropou. Mnoho státních útvarů prošlo velkou reorganizací. Doba však přinesla i technický komunikační pokrok – elektrický telegraf. Tato novinka se brzy osvědčila a byla zaváděna po celé Evropě. Telegrafy se zpravidla vždy umísťovaly do poštovních stanic. V roce 1848 přešlo rakouské císařství ke konstituční monarchii. Dosavadní úřady, většinou propojené s panující dynastií a vysokou šlechtou, byly nahrazeny ministerstvy, která spadala pod zákonodárnou moc a panovníka. Řízení pošt bylo tedy převedeno pod ministerstvo, a později v roce 1884 bylo ustanoveno ředitelství pošt a telegrafů. Od 20. let 19. století se na našem území začala budovat železniční doprava. Netrvalo dlouho a nově vznikaly nádražní poštovní úřady, zřizované v železničních stanicích, a také vlakové pošty, v nichž se provádělo

---

⁷ KRATOCHVÍL 2009, 24

⁸ ULRICH 2013, 15-16

třídění zásilek za jízdy.⁹ Prakticky jakýkoli dopravní prostředek, kterým se mohl přemísťovat náklad, mohl převážet poštovní zásilky.

Na počátku 20. století byla pošta stále zřizována státem. Po vzniku Československa byla zavedena Československá pošta, a od roku 1993 nese název Česká pošta. Systém přepravy a organizace zásilek se neustále vyvíjel a přizpůsoboval době. Ve 21. století se již díky digitální technologii příliš listovní komunikace nevyužívá pro soukromé zprávy. Přesto je to stále neodmyslitelný způsob komunikace, například s úřady.

2.2 Telegraf

Předchůdcem telegrafu elektrického byl telegraf optický. Optické přenášení zpráv se vyvíjelo už v době kolem 8. století před naším letopočtem ve starém Řecku.

K signalizaci se využíval oheň, pochodně, prapory či vlajky. K vylepšení dálkové vizuální komunikace přispěl v roce 1690 Galileo Galilei svým vynálezem dalekohledu. První optický telegraf na principu pohyblivých ramen, navrhl roku 1684 Angličan Robert Hook.¹⁰ Nebyl však prakticky využíván. Teprve až v roce 1792, kdy francouzský vynálezce Claude Chappe přišel s propracovanějším návrhem optického telegrafu, se začal tento systém opravdu používat. Telegraf se skládal z vysokého sloupu, na kterém bylo upevněno dlouhé ráhno, na obou jeho koncích byla upevněna dvě o polovinu kratší ramena. [1] Systém se dával do pohybu pomocí pák a závaží.¹¹ Pohyblivé ráhno a ramena potom v různých polohách představovaly různá písmena nebo značky, k čemuž byl vypracován slovník. Později se v různých zemích sestavovaly optické telegrafy fungující na obdobném principu. Přístroje se ovšem nedaly moc dobře využívat během špatného počasí.

Vynález elektřiny a využívání elektromagnetických článků pro různé pokusy přispělo ke vzniku elektrických telegrafů. V první polovině 19. století objevilo mnoho modelů, které by se daly zjednodušeně rozdělit do dvou skupin: telegrafy jehlové a ručkové. Přičemž *„u jehlových byl přenášený znak definován sekvencí nebo kombinací výchylek jednoho či několika magnetických elementů přicházejícím elektrickým signálem. U ručkových telegrafů krokovala ručka na přijímací straně po stupnici v rytmu*

---

⁹ ULRICH 2013, 20-21

¹⁰ KRÁLÍK 2000, 15

¹¹ ZÁBĚHLICKÝ 1928, 247

elektrických impulzů, vysílaných z vysílače. Stupnice byly na obou koncích linky shodné a ručička se zastavovala a ukazovala u přijímače na tu značku, která měla být přenesena.“¹² Nejrozšířenější byl Morseův telegraf, který využíval „*přitažlivou sílu elektromagnetu k vyrytí jednoduchých značek do posouvacích proužků papíru.*“¹³ Samuel F. B. Morse si svůj přístroj nechal patentovat v roce 1837 a stal se na dlouhou dobu nejrozšířenějším telegrafickým přístrojem po celém světě. Telegrafní úřady bývaly na poštách, nádražích nebo na úřadech velkých měst. Dalším pokrokem v telegrafii byl tiskací telegraf, který vynalezl v roce 1855 profesor David Edward Hughes. Výstupem tohoto přístroje byl čitelný nekódovaný text.¹⁴ Drátové elektrické telegrafy začaly být během 20. století již nahrazovány bezdrátovými, a s příchodem telefonu a nových telekomunikačních prostředků ztrácely svůj význam. Komunikace telefonem byla rychlejší, jasnější a jednodušší. Lidé ji proto využívali raději.

2.3 Telefon

Nejen o to, kdo jako první vynalezl telefon, se vedou spory. Samotné slovo „telefon“ vzniklo podle různých zdrojů v různou dobu, a vyslovilo jej jako první několik vynálezců. Podle Václava Záběhlíckého „*již roku 1796 nazývá jistý G. Huth ,telefonem‘ zvukový telegraf trubicovitý, který zdokonaloval optické telegrafy, tehdy užívané. Také Sudre nazýval telefonem svůj akustický telegraf, zhotovený r. 1828; později, a to roku 1831 mluví o telefonu Wheatstone, roku 1838 dr. Rommershausen, jenž názvu telefon chtěl použít pro mluvící trubici upravenou jako kanálek podél železničních kolejí.*“¹⁵ Jan Králík ovšem ve své knize uvádí, že první, kdo poprvé použil slovo telefon, byl až Filip Reis v roce 1861.¹⁶ Ottův slovník naučný definuje slovo telefon jako přístroj k přenášení zvuku do dálky. Dále odlišuje telefon elektrický jako zařízení, při němž se akustická energie ve vysílači mění na elektrickou, která se přenáší na stanici přijímací, a tam se proměňuje opět v energii akustickou.¹⁷

V roce 1850 vynalezl technologii elektrického telefonu Ital Antonio Meucci, jenže do svého patentního textu neuvedl přesné informace, a zapletlo se nedorozumění

---

¹² KRÁLÍK 2000, 24

¹³ HUDEC 1973, 88

¹⁴ ZÁBĚHLICKÝ 1928, 251

¹⁵ ZÁBĚHLICKÝ 1928, 304

¹⁶ KRÁLÍK 2000, 27

¹⁷ OTTO 1906, 159

s americkými úřady. Po pozdějších soudních sporech s Alexandrem G. Bellem bylo prvenství vynálezu přičteno Meuccimu.¹⁸ Další pokus přenášet mluvená slova elektřinou provedl Filip Reis v Německu v roce 1861. Přístroj se skládal z vysílače a přijímače, a ačkoli vzbudil pozornost středoevropské společnosti, k jeho praktickému využití nedošlo. Jeho myšlenka však zaujala mnohé vynálezce.¹⁹ Až Alexander Graham Bell sestrojil elektromagnetický telefonní přístroj, který se začal opravdu využívat. Telefon si nechal roku 1876 patentovat a je všeobecně považován za vynálezce telefonu. Do sporu o prvenství o vynález telefonu patří ještě Elisha Gray, který si zažádal o patent podobného přístroje jen dvě hodiny po tom, co svou žádost podal Alexander G. Bell. Oba vynálezci se také dlouho soudili.

Prvním komerčně vyráběným telefonem byl přístroj, který dal dohromady Alexander G. Bell se svým spolupracovníkem Watsonem. Zařízení mělo membránu ze slabého železného plechu. Jádro elektromagnetu nahradili permanentním magnetem. Ke dřevěné krabičce přidali trychtýř, do něhož volající mluvily, a směřoval tak zvukové vlny na membránu.²⁰ Telefon se brzy rozšířil mezi nejbohatšími a ve vládě, nejen v Americe, ale rychle doputoval i do Evropy.

K tomu aby první elektromagnetické telefony mohly být využívány, pomohl i vynález Thomase Alvy Edisona, který sestrojil uhlíkový mikrofon. Jiní vynálezci jej opět vylepšili.

Německá firma Siemens začala v 80. letech 19. století vyrábět mikrofony a telefony. Technika se rychle rozšířila v Anglii, Belgii, Francii a Norsku. Roku 1886 Ernest Mercadier spojil mikrofon a naslouchací zařízení do jednoho celku.²¹

Takto telefon fungoval bez zásadních změn a funguje prakticky dodnes. Vylepšením byl bezdrátový telefon, který nemá sluchátko propojené s tělem telefonu kabelem. Dosah těchto zařízení má několik metrů. Další změny ve vývoji telefonu jsou už především proměny v designu přístroje, velikosti a materiálu.

Vlastní kapitoly by si jistě zasloužily telefonní budky a jejich vývoj. Veřejné mincovní automaty se instalovaly na ulicích měst ve snaze zpřístupnit, přiblížit a zrychlit telefonní

---

¹⁸ ZÁBĚHLICKÝ 1928, 306

¹⁹ ZÁBĚHLICKÝ 1928, 305

²⁰ KRÁLÍK 2000, 39

²¹ KRÁLÍK 2000, 39

komunikaci všem lidem. V Paříži se první takové automaty zřídily v roce 1900 při příležitosti světové výstavy a v Praze se první přístroje objevily zhruba o jedenáct let později. 20. století bylo pro telefony a veřejné telefonní budky zlatým časem. Telefon se stal nejběžnějším komunikačním prostředkem. Technologie spojů se označovala za analogovou, později se přestoupilo na digitální. S příchodem digitální technologie ke konci století začaly elektrické telefony ztrácet význam. Veřejné telefonní automaty z ulic počaly mizet. Digitální komunikace více odpovídá požadavkům doby nového tisíciletí. Přesto se elektrické telefony stále používají a technologie úplně nezanikla.

2.4 Prostředky užívající digitální technologie

V 80. letech 20. století se začaly vyvíjet digitální systémy a služby. Zdokonalování digitálních technologií postupovalo rychlým tempem vpřed, a nevyhnulo se ani spojovací technice. Zkratka ISDN je z anglického termínu Integrated Services Digital Network, v češtině označováno jako Digitální síť integrovaných služeb. Tento soubor síťových služeb představuje snahu o přeměnu dosavadní analogové telefonní sítě na digitální. Celá technologie měla sjednotit a zjednodušit komunikaci mezi sítěmi. Veškeré analogové ústředny a zařízení byly postupně digitalizovány. Během 80. let 20. století se u nás v tehdejší Československé socialistické republice začalo s výzkumnými studii nových digitálních technologií. Nicméně digitalizace byla zahájena až v roce 1992, kdy Česká republika na základě výběrové soutěže zvolila dvě zahraniční firmy. Jednalo se o společnosti Siemens a Alcatel. Tito dva dodavatelé digitálních spojovacích systémů u nás zahájili spolupráci s dosavadní Teslou.

V roce 1993 vznikl státní podnik SPT TELECOM, který zajišťoval telekomunikační síť.²² Přenos dat byl rychlejší a kvalitnější. Roku 1998 se v České republice objevila nová služba INTERNET OnLine ISDN.²³ Nejvíce rostl zájem o mobilní telefony a internet. Obojí umožňovalo velmi rychlou komunikaci s celým světem, vyhledávání informací a zpráv.

---

²² KRÁLÍK 2000, 143

²³ KRÁLÍK 2000, 149

3. Vznik telefonní sítě na území České republiky

3.1 Veřejné a neveřejné sítě

Telekomunikační síť se skládá z elektrických komunikačních zařízení, komunikačních kanálů a síťových uzlů. Vše je společně propojeno a umožňuje telekomunikaci mezi jednotlivými uživateli. Existuje několik druhů telefonních sítí. Veřejná telefonní síť, hovorově známá jako pevná telefonní síť, je celosvětová veřejná telefonní síť, zprostředkávající telekomunikační služby široké veřejnosti. Tato síť byla zpočátku tvořena jen analogovými telefonními sítěmi, později byla digitalizována a spadá pod ni i mobilní telefonní síť. Telefony uživatelů jsou propojeny s telefonními ústřednami, které umožňují komunikaci mezi přístroji. Komunikace probíhá díky složitému systému telefonních operátorů, telefonních linek, kabelů, mobilních sítí a satelitů. Typ veřejné telefonní sítě se často označuje zkratkou PSTN, která pochází z anglického výrazu Public switched telephone network.²⁴

Typ neveřejné telefonní sítě, takzvané soukromé, má jednodušší systém. Uživatel s telefonním zařízením je propojen s pobočkovou telefonní ústřednou, která je také většinou připojena k veřejné telefonní síti. Takový systém umožňuje například jednotlivým firmám propojit své firemní telefony a usnadnit tak interní komunikaci.

3.2 Poštovní a telegrafní úřady

V rámci poštovních úřadů se vyvíjely prostory vyhrazené telegrafům a později i telefonům. Telegrafní úřad se zpravidla nacházel ve stejné budově jako pošta, což bývala větší a významnější stavba. Poštovní budovy stavěné od poloviny 19. století měly reprezentovat mocnářství, byly zdobné a výrazné. Představovaly úřad dostupný všem občanům, kteří využívali jeho služeb. V jejich půdorysném rozvržení poštovních budov se již počítalo s místností pro telegrafní služby. Většinou se jednalo o nástavbu v patrech stavby nebo jinak samostatně oddělené místnosti. Nedochovalo tak ke zmatečnému mísení mezi obsluhovateli a zákazníky. V případě malých venkovských poštovních úřadů nebylo dělení důsledně nutné, z důvodu menšího návštěvnického provozu.

---

²⁴ Archiv článků a přednášek Jiřího Peterky. *Privátní vs. veřejné sítě*. In: <http://www.earchiv.cz/a96/a617k150.php3> Vyhledáno dne: 22. 4. 2017

3.3 Telefonní ústředny

3.3.1 Vývoj ústředen

Rozšiřování telefonie měnilo krajinu i horizont měst, která postupně zarůstaly spleť telefonních sítí. Obliba telefonování byla stále větší a bylo nutno systém telefonních linek lépe zorganizovat. První telefonní ústřednu dali do provozu roku 1878 v americkém New Havenu ve státě Connecticut. Tady také vydali první telefonní seznam s jednadvaceti účastníky.²⁵ Takovéto ústředny spočívaly na manuálním přepojování příslušných vodičů spojovatelkou. Díky vynálezu Almona Strowgera se systém změnil. Strowger roku 1891 vymyslel automatický volič, jehož princip spočívá v počítání pulsů vysílaných z telefonu s kruhovou číselnicí. Volič se s každým pulsem přesune do další polohy.²⁶ Zajišťuje tak přepojení hovoru bez nutnosti lidského manuálního zásahu. Již v následujícím roce byla zprovozněna první automatická telefonní ústředna, jedná se o druh analogové ústředny 1. generace.²⁷ Telefonní ústředna je tudíž zařízení, které zajišťuje spojování telefonních hovorů. Vzhledem ke způsobu spojování a použité technice se rozlišují ústředny analogové, které se dělí na systémy 1. až 3. generace, a ústředny digitální, které se dělí na 4. a 5. generaci.²⁸

Druh samostatné analogové telefonní ústředny 1. generace je u nás zastoupen příkladem meziměstské telefonní ústředny ve Fibichově ulici v Praze na Žižkově, z počátku 20. století. Při její realizaci byly použity tehdy velmi moderní přístroje a veškeré zařízení. Její systém byl již řešený poloautomaticky. Automatická telefonní ústředny v pražských Dejvicích, postavená v 70. letech 20. století, je ukázkou analogové ústředny 2. generace. Analogový spojovací systém 3. generace je u nás zastoupen Tranzitní a mezinárodní ústřednou v Olšanské ulici na pražském Žižkově. Tato ústředna obsahuje náročný a rozsáhlý technologický systém AKE 13²⁹, jenž sloužil až do roku 1998, kdy byl pro svou celkovou sešlost vypnut. Digitální spojovací systémy 4. generace se na našem území v rámci veřejné sítě používají od roku 1992, a postupně začaly nahrazovat systémy analogové. Vývoj digitálních technologií se také neustále posouvá a modernizuje. Telefonie a telefonní ústředny prošli nespočtem změn. Nejdříve tedy

---

²⁵ KRÁLÍK 2000, 40

²⁶ OTTO 1906, 165

²⁷ SVOBODA 1999, 55

²⁸ SVOBODA 1999, 55–56

²⁹ SVOBODA 1999, 56

přepojování hovorů probíhalo mechanicky, později poloautomaticky nebo automaticky, a v současnosti je vše řízeno digitálně.

3.3.2 Popis ústředny

Pro zajištění plynulého a bezpečného chodu potřebovaly telefonní ústředny několik místností. Nejnutnější bylo oddělit veřejný prostor pro telefonující uživatele, prostor využívaný personálem ústředny a technické zázemí. V poštovních budovách s přidruženou telefonní ústřednou byly podmínky omezené. Vyhrazené místnosti byly často nevyhovující. Rozvržení samostatné budovy telefonní ústředny popíši na příkladě meziměstské telefonní ústředny v pražské Fibichově ulici, která vznikla na počátku 20. století.

Od vytočení daného čísla hovor postupuje elektricky až do telefonní ústředny, kde je nejprve zaznamenán v místnosti rozdělovačů, která se nachází ve druhém patře budovy. V tomto prostoru se kromě rozdělovačů nachází stojany s cívkami pro vedení sdružených a přímých účastníků, stojany zprostředkující vedení a automatické zařízení ke komunikaci s místními ústřednami.³⁰ Další místností je strojovna, kde jsou strojní a pomocná zařízení potřebná k chodu celé ústředny. Najdeme zde například akumulátorové baterie, soustrojí volacích proudů, vzduchovou pumpu tlakovou a sací pro pneumatickou dopravu záznamních lístků, odsavač par z akumulátorovny, rozvodné desky vedení elektrického proudu, pojistky a uzemnění.³¹ Třetím nejdůležitějším prostorem ústředny je veliký sál, ve kterém jsou umístěny přepojovače, obsluhované spojovatelkami. [2] Těchto přepojovačů se zde nacházelo 82, to znamená, že bylo k dispozici 82 přepojovacích pracovišť. Ústředna byla v provozu 24 hodin denně, z toho důvodu bylo zázemí budovy vybaveno pro personál. Zřízena zde byla kuchyně, ložnice nebo například bazén. Ústředna dobře sloužila zhruba padesát let, než byla překonána technickým pokrokem.

Telefonní ústředny, které se začaly projektovat v 60. a 70. letech, již fungovaly jiným systémem. V rámci stavby byly odděleny prostory pro administrativní činnost. Většinu prostoru stavby, nebo větší budova z celého komplexu telefonní ústředny, však zabírala technologie. Obrovské skříně obsahující automatické přepojovače hovorů vyžadovaly

---

³⁰ BRANDA 1929, 7

³¹ BRANDA 1929, 32

co největší sálový prostor, a vydávaly velké množství tepla, které bylo nutné odvádět za pomoci klimatizačních systémů. Tuto techniku obsluhovalo také několik zaměstnanců. Pomyslnou hlavou celého komplexu byla centrální řídicí stanice, která díky počítačové technologii mohla sledovat celý proces. [3] Zde se také zjišťovali problémy a řešili se. Zajištění správného chodu telefonních linek vyžadovalo neustálou 24 hodinovou denní kontrolu. V rámci realizací telefonních ústředen se vždy tedy počítalo s vybudováním nějakého sociálního a odpočinkového zázemí pro zaměstnance.

4. Telefonní ústředna jako architektonický typ

4.1 Vývoj architektonické podoby telefonních ústředen

Hlavní poštovní a telegrafní úřad v Praze byl zřízen v 80. letech 19. století v Jindřišské ulici. V roce 1902 zde byla zřízena i telefonní ústředna. [4] Jako hlavní pražská pošta funguje dodnes, nicméně pro telegrafní a telefonní služby svou kapacitou objekt nestačil, a už roku 1914 se rozšiřoval.³² Jenže ani tento krok na dlouho nepomohl. Bylo jasné, že se musí naplánovat stavba nové rozsáhlejší budovy, která by splňovala kapacitní a technické požadavky tehdejší telefonie.

Po první světové válce procházela naše země velikými změnami. Když v roce 1918 vznikla Československá republika, veškeré úřady měly nyní reprezentovat novou republiku. Zanedbaná poválečná telefonní síť si navíc žádala o obnovu a vnitřní technická zařízení ústředen o modernizaci.³³ Díky změně struktury států, se změnily potřeby komunikačních spojení. Některá mezistátní telekomunikační propojení bylo nutno nově zrealizovat. V Praze se také plánovaly výstavby pobočkových automatických telefonních ústředen, jež měly lépe vyhovovat požadavkům vzrůstajícího telefonního styku.

Meziměstské a mezinárodní telefonní spojení zajišťovala ústředna v Jindřišské ulici, namísto níž se v letech 1922–1925 vystavila větší, moderním požadavkům vyhovující, telefonní ústředna, v dnešní Fibichově ulici na Žižkově. [5] Stavbu projektoval architekt Bohumír Kozák. Z architektonického hlediska spadá do národního stylu.

---

³² HUDEC 1973, 93

³³ BRANDA 1929, 3

Další příklad prvorepublikové realizace je budova poštovního a telegrafního úřadu s automatickou telefonní ústřednou v Holešovicích, v dnešní ulici Milady Horákové. [6] Stavba probíhala v letech 1929–1931 a jejím autorem je Ladislav Machoň. Budova je zajímavou ukázkou funkcionalistické architektury.³⁴ V tomto čtyřpatrovém řadovém domě se počítalo s místnostmi pro poštovní a telegrafní služby, prostorem pro telefonní ústřednu, a zároveň také s patrem, ve kterém se nacházely služební byty.³⁵ Podobnou realizaci najdeme ve Vršovicích, v dnešní Sportovní ulici, kde v letech 1929–1930/1933 vznikla budova podle plánů architekta Bohumila Slámy. [7] Budova splňovala stejné služby a byla obdobně vybavena. Jednalo se tedy o rozsáhlejší komplexy, které však v pozdějších letech k telefonickým službám také nedostačovaly.

Ve 40. letech se v Dejvicích plánovala výstavba nové poštovní budovy, která by nahradila stávající. Podle projektu architekta Jaroslava Rösslera vznikla v letech 1947–1950 v dnešní Kafkově ulici.³⁶ Jedná se o rozsáhlý objekt, ve kterém kromě pošty a telefonní ústředny sídlil také internát učiliště a zaměstnanecké byty.³⁷ Stavba stylově navazuje na předválečnou architekturu. [8] Při projektování těchto staveb, které měly sloužit poštovnímu a zároveň telefonnímu, se většinou staví vizuálně odlišné, často převýšené vrchní patro budovy. Jiné řešení, kdy hmota stavby není nijak rozdělována, a přítomnost telefonní ústředny, pak není zvýrazněna, najdeme například u poštovního úřadu s telefonní ústřednou v Sokolovské ulici v Libni. Stavba probíhala v letech 1936–1940, také podle projektu Jaroslava Rösslera. Nároky technického zařízení telefonních ústředn, se však zvyšovaly. Nejen, že přístroje produkovaly veliké množství tepla, a zatěžovaly tak klimatické prostředí v rámci celé stavby, ale technologický vývoj stále směřoval k nutnosti osamostatnění telefonní instituce od poštovnímu. Zvyšoval se zájem o komunikaci prostřednictvím telefonu a ústředny byly často přetíženy. Avšak další přístroje nebylo kam umístit. Záměr přesunout ústředny z budov pošt byl navíc podporován snahou vyjádřit pokročilost vývoje telekomunikační technologie.

Telefonní ústředny byly tedy dlouho přidružené k poštovní instituci a vešly se do budovy pošty. Od 60. let se projektovaly již samostatné stavby ústředn, se složitým a prostorově náročným technickým zázemím. Automatická telefonní ústředna v Dejvicích v ulici Generála Píky [9] se stavěla mezi léty 1975–1982 podle plánů Jindřicha Malátka,

---

³⁴ KRAJČI 2011, 177

³⁵ ULRICH 2013, 214

³⁶ NOLL/ SKALA/ SVOBODA 2006, 204

³⁷ ULRICH 2013, 256

Jiřího Eisenreicha, Václava Aulického a Jaromíry Eismannové.³⁸ Svým rozsahem překonala dosavadní ústředny situované na poštách. Uvnitř se nacházelo několik administrativních místností, většinu budovy však zabírala technika.

Takřka souběžně se stavbou této dejvické telefonní ústředny vznikala Ústřední telekomunikační budova v Olšanské ulici na Praze 3. Rozsáhlý komplex několika budov a jedné výškové věže byl postaven v letech 1972–1979 podle projektu architektů Františka Cubra, Josefa Hrubého, Zdeňka Pokorného, Františka Štráchala a Vladimíra Oulíka. [10] Ve své době se jednalo o jednu z největších telekomunikačních budov v Evropě, která navíc měla špičkové technické vybavení.

Poslední dvě zmíněné stavby jsou příklady telefonních a telekomunikačních budov, jež byly přístupné pouze zaměstnancům a povoláním lidem. Není to již veřejný prostor, jako tomu bylo u předchozích staveb. Když byly telefonní ústředny přidružené k budovám pošt, nebyly ústředny běžným lidem tolik odcizené a nedostupné. Oddělením samostatných staveb ústředen, se poukázalo na komplikovanost telekomunikačních technologií. Telefonním ústřednám se stavěly nové samostatné budovy, čímž se také zvýšila prestiž, a ukázala se nutnost zajištění co nejlepšího fungování instituce.

4.2 Sémantika budovy telefonní ústředny

Poštovní služby byly zprostředkovávány nějakou nestátní institucí, v jejímž zájmu bylo zviditelnit své poštovní pobočky. Když poštovní služby začaly být spravovány státem, začaly být poštovní stavby veřejnými budovami reprezentující stát. Poštovní úřady byly samostatné honosnější budovy, kterými se vláda nejen reprezentovala, ale také tím poukazovala na svou funkční péči o obyvatelstvo, jenž mělo v takové snadněji dostupné budově pošty zajištěn větší komfort. Pošta poskytuje veřejnou službu a používá k tomu nejmodernější prostředky, díky kterým je výkonnější a efektivní. Budova pošty je jednou z komunikačních cest mezi státem a občanem. Veřejnou institucí se stát otevírá svým občanům a komunikuje s nimi. Obyvatelstvo reflektuje sdělení státu prostřednictvím architektury. Občané si zvykli na to, že pošta je jim otevřená a dostupná stavba. Osamostatněná budova telefonní ústředny neztrácí navyklé sdělení pošty, je to

---

³⁸ ULRICH 2009, 253

stále stavba zprostředkovávající veřejnou službu, a to také za pomoci výkonných a moderních prostředků. Rozdílem je fakt, že již neposkytuje službu přímou, ale je zprostředkovatelem. Telefony, se kterými přichází občané do kontaktu, se nachází buď ve veřejném prostoru, například telefonní budky, anebo ve veřejných telefonních hovornách v budovách pošt. Telefonní ústředny jsou tedy na rozdíl od pošt uzavřené speciální provozy, které obsluhovali odborníci. Ústředny vyžadují specifické podmínky. Působí jako strategicky střežené nepřístupné stavby.

5. Česká architektura 70. a 80. let 20. století

5.1 Postavení a fungování architektury ve společnosti

Význam architektury pro společnost byl zřejmý už od doby, kdy lidé začali stavět svá první sídla. Stavby představují bezpečí, zázemí, domácnost, dále prostor k práci, či sídlo pro nějakou instituci. V průběhu staletí se tento postoj nezměnil. Architektura se vyvíjela s člověkem, s jeho dobou, s jeho požadavky. Vzhled staveb poukazoval na jejich účel, na možnosti stavebníka a jeho postavení ve společnosti. Architektura podléhala uměleckým stylovým tendencím. Umělecký projev architektů byl nejzajímavější tam, kde měli možnost se svobodně projevit, a kde měli dobré finanční zázemí, často tedy u šlechty a panovníka. Na počátku 20. století, po vzniku první republiky, se pozornost přesunula k architektonické reprezentaci nového státního zřízení. Instituce státní nebo politické byly vždy chápány jako reprezentativní rozsáhlejší stavby, což se nezměnilo ani v průběhu 20. a 21. století.

Postoj široké veřejnosti k architektuře je spíše praktický, přesto se většina lidí snaží své obydlí a jeho okolí zkrášlit, zpříjemnit. Má k tomu však jiné možnosti. Před nástupem socialismu v českých zemích, měli obyvatelé větší svobodu, mohli stavět nebo přestavovat bez výrazných zásahů státu. Tehdejší byrokracie nezasahovala do uměleckého ztvárnění architektury, pokud to nepodléhalo památkovému nebo například územnímu přezkoumání. Od roku 1948 stavitelství směřovalo k oslavě socialismu, stavitelé byli omezeni všemožnými zákony, zákazy a hlavně uzavřením hranic, což znemožňovalo dovoz některých zajímavých stavebních materiálů z ciziny. Politickým cílem se stalo vyrovnání rozdílů v bydlení, vilové čtvrti střední buržoazie upadli v nemilost. Architektura měla sloužit jako ideologický nástroj. Byl založen projektový

ústav Stavoprojekt, který měl na starosti veškerou stavební organizaci a kontrolu. V 60. letech 20. století došlo k politickému uvolnění a částečnému kontaktu se západní Evropou. Společenské nadšení se projevilo ve výtvarném umění a také v architektuře, což můžeme pozorovat na velkorysých stavbách z té doby. Vzniklo mnoho zajímavých a dnes už ikonických staveb, například z dílny manželů Machnoninových či Šrámkových, spadá sem také prvopočátek vzniku sdružení SIAL. Vznikající architektura indikovala zájem nejen ze strany autorů, ale i veřejnosti.

Rok 1968 a následné období normalizace 70. let přineslo výrazné změny. Politické utužení socialistického režimu přimělo mnoho architektů všech generací emigrovat, a tím tak odešli některé ikony a umělecké potenciály. Zklamáním pro společnost i pro umělce bylo opětovné uzavření hranic se západním světem. Státní úřady roku 1971 rozpustili do té doby nezávislý svaz architektů, který vznikl mezi lety 1968–1969, aby jej v následujícím roce nahradily novým svazem, loajálním k moci socialistického státu.³⁹ Spousta architektů měla zakázáno publikovat svá díla, kvůli svým občanským protisocialistickým postojům v roce 1968. Státem řízené projektové ústavy vše zpracovávaly a neuznávaly prosazování volnějších podmínek architektonické tvorby. Architekti ztratili svou uměleckou volnost. Architektura byla jen součástí celkového procesu výstavby, do kterého veřejnost nemohla zasahovat. Stát vyžadoval projektování jednotných panelových sídlišť, která zajišťovala základní bydlení, všem obyvatelům a pro všechny stejné, na venkově i ve městech. Panelová sídliště měla v krátkém čase vyřešit nedostatek bytů v ČSSR. Velkosídliště však postrádala tradiční městský urbanismus, tvořený z jádra obklopeného sociální infrastrukturou. Nedefinovanost prostorů byla jedním z problémů sídlištních zástaveb, obyvatelé sídlišť se hůře identifikovali s nejasnou strukturou panelových domů. Urychlování průběhu staveb mělo často navíc za následek nekvalitní provedení domů a zařízení bytových jader.⁴⁰ Výstavba rodinných domů byla režimem chápána jako nadstandardní přežitek, přesto se domy stavěli. Podléhaly ale typizačním pravidlům, při účasti architekta, nebo bez jeho účasti tzv. svépomocí. Role architekta byla vlastně omezena jen na výběr vhodného typového domu, vzhledem k terénu parcely. Společenská prestiž architekta se vytratila. Architektura byla jen trpěnou součástí celkového procesu výstavby, v němž hlavním cílem bylo splnění socialistických plánů, a řešila se především její ekonomická stránka.

---

³⁹ KRATOCHVÍL 2007, 387

⁴⁰ KRATOCHVÍL 2007, 389

Po několika letech v tomto systému se ukázalo, že pracovat s nepanelovou technologií umělo už jen minimum stavebních podniků. Tomu staviteli, který by zvládl projektovat i jiným, kreativnějším způsobem toto zase neumožňovaly ekonomické prostředky.

Při realizaci veřejných staveb, došlo během období normalizace také k mnohým omezením. Do sklonku šedesátých let probíhal výběr stavebních projektů principem architektonických soutěží. Což umožňovalo konkurenci mezi architekty, a vzniklo tak hodně zajímavých realizací. Z tohoto principu se na počátku sedmdesátých let upustilo a projekty byly přidělovány stanoveným ateliérům. Nastoupila tak do popředí jiná generace architektů. Schvalování projektů bylo přísnější, přesto se povedlo zrealizovat mnoho kvalitních staveb. Dochoval se též nespočet zajímavých neuskutečněných projektů. Navzdory měřítkům, jaké zastával politický režim, se architekti snažili projektovat osobitější a tím i různorodější architekturu. Na počátku 80. let 20. století docházelo k postupnému uvolňování politické situace. Hovořilo se například o zvyšování kulturnosti prostředí, místo panelových sídlišť se začínali projektovat zástavby rodinných řadových domů a architekti se více podíleli na přednáškách či výstavách. Stavební produkce se však příliš nelišila od předchozího desetiletí. Dělítko zde tvoří hlavně rozdíl generačního pohledu. K opravdu razantním změnám v české architektuře došlo až po revoluci v roce 1989.

5.2 Stylová situace

Umělecká tvorba sedmdesátých let byla na našem území poznamenána rokem 1968 a s ním souvisejícími politickými změnami. Stylový architektonický vývoj lze sledovat především u staveb veřejných, nebo staveb nepodléhajících typizačním řešením. Tvorba těchto projektů byla bohužel omezena nedostupností materiálů či technologií a nedostatkem finančních prostředků. Výjimkou byly politicky prestižní budovy, na kterých se chtěl socialistický režim reprezentovat svými neomezenými možnostmi. Architekti usilují o nové dobové vyjádření v rámci svých možností. Při projektování staveb zacházejí s architektonickou hmotou podobně jako se sochou. Zaměřují se na jejich členitost, vertikalismus, horizontalismus apod. Jedná se o skulpturalismus, který navazuje na styl brutalismu. Z předcházejících šedesátých let vzniklo mnoho brutalistických staveb, a také se v té době do našeho prostředí dostaly vlivy světové architektonické tvorby. Například dílo Le Corbusiera, Louise Kahna nebo Alison a

Petra Smithsonových. Z návrhů těchto tvůrců mohli čeští architekti čerpat až do konce 80. let. Zajímavým osobitým projevem v české architektonické tvorbě 70. a 80. let 20. století bylo sdružení SIAL a Školka SIAL. Technicistní a mašinstické návrhy najdeme i v zahraniční tvorbě. Přemýšlení nad architekturou jako nad strojem, není tedy ve světovém měřítku nijak neobvyklé. V rámci české architektonické tvorby se však jedná o jedinečné stylové hnutí, na jehož díla navazují mladší generace umělců. Dalším stylovým projevem je geometrická či organická architektura, která využívá kontrastů ploch a povrchů. Kromě hry tvarů v rámci samotné hmoty stavby, autoři využívali možnosti složitějších nepravidelných půdorysů. Lze těžko rozlišit tvorbu 70. a 80. let, především proto, že mladší generace se měli šanci projevit až v následujícím porevolučním desetiletí.

5.3 Tradice technicismu v české architektuře 20. století

Technicismus byl zpočátku vázán na technické stavby. Už s příchodem průmyslové revoluce a hojného používání železa jakožto stavebního materiálu, v průběhu 19. století, se objevovaly technické a stavební články, coby motivy nové architektury s technickým účelem. Například šrouby v rámci železné konstrukce se nezakrývaly. Přesto však i na industriálních stavbách dominovala nějaká umělecká výzdoba. O stavbách ve stylu technicismu se přímo tedy ještě nedá hovořit. Technicistní architektura užívá všemožné technické prvky v rámci celé stavby, jako záměrný ozdobný motiv, prvky se mohou objevovat v nezvykle naddimenzované velikosti a nezakrývají se. Od začátku 20. století takových prvků přibývalo, kontinuálně s technickým pokrokem, avšak převládaly jiné umělecké proudy. Stavby s technicistními prvky se pozvolna objevují na počátku čtyřicátých let 20. století. Kupříkladu u stavby nádražní pošty v Brně od Bohuslava Fuchse, která vznikla v letech 1938–1940, se mísí funkcionalistická estetika s technickou.⁴¹ Myšlenky funkcionalismu nebo konstruktivismu měli pravděpodobně vliv na růst významu konstrukce a techniky v architektuře. Čistě technicistní projevy se ale vyvíjí až později. O důležitosti progresivní konstrukce v architektuře polemizuje například Jaroslav Fragner v roce 1955.⁴² Architekti mnohdy své technicistní projekty staveb chápou jako stroje. To se může zdát chladné a nekomfortní lidem, kteří mají

---

⁴¹ ŠVÁCHA 2005, 36

⁴² ŠVÁCHA 2007, 51

stavbu obývat nebo v ní pracovat, a podobně se může jevit i exteriér budovy v rámci urbanismu. Možná proto technicistní stavby najdeme spíše v průmyslových zónách měst. Architekt Le Corbusier hovořil o domě jako stroji. Pokud architekt v ČSSR dával najevo podobné názory a umělecké vnímání, nebyl bohužel politickým režimem chápán, ale spíše zavrhován. Což příliš nepomáhalo přirozenému vývoji tohoto uměleckého stylu. V západním světě byly podmínky pro vývoj technicistní architektury příznivější.

Ve 20. století se mění pohled na celkový proces architektonického projektování. Stavby jsou komplikovanější v zadání i v realizaci a veškerou práci by nezvládl mít na starost pouze vystudovaný architekt. Roste nejen spolupráce s technikou nebo statiky, ale také význam těchto oborů, přidružených k architektuře. Příkladem je ocelový Žďákovský most, který překlenuje údolí Orlické přehrady.⁴³ Vznikl v letech 1955–1967, a bez účasti statika Josefa Zemana, by tento důmyslný technický projekt zřejmě nevznikl. [11]

V 50. letech 20. století, se v ČSSR objevují zastánci hnutí mašinstvu, což je styl, který má kořeny již na počátku století a ve světě je spojován se jmény Richard Buckminster Fuller nebo Le Corbusier. Myšlenka domu, jako stroje, mašiny, zaujala Miroslava Masáka nebo Karla Hubáčka, kteří se ji snažili zrealizovat ve svých projektech. Patrně nejvýznamnější technicistní stavbou na našem území je horský hotel a televizní vysílač Ještěd u Liberce, jež vznikla mezi léty 1963–1973. [12] Složitý architektonický i technologický projekt vypracoval architekt Karel Hubáček spolu se statikem Zdeňkem Zachařem, který ale v průběhu projektování odešel do exilu a vystřídal jej statik Zdeněk Partmann. Koncepční pojetí stavby bylo ve své době velmi moderní a mělo ohlas i v západním světě. V roce 1969 získal autor za svůj projekt Cenu Augusta Perreta „*za tvůrčí využití technologie v architektuře*“.⁴⁴ Technicistní architektura v ČSSR byla tedy alespoň částečně doceněna, na plné pochopení a ocenění ze stran české společnosti však technicistní stavby z 20. století stále čekají.

Roku 1968 byl ustanoven SIAL, Sdružení inženýrů a architektů Liberecka, a nedlouho na to vznikla Školka SIAL. U zrodu těchto sdružení stál architekt Karel Hubáček se svými spolupracovníky Miroslavem Masákem, Otakarem Binarem, Johnem Eislerem a dalšími architekty, dále byl kolektiv doplněn technologickými inženýry a statiky. Jejich

---

⁴³ KOHOUT/ ŠVÁCHA 2014, 363

⁴⁴ ŠVÁCHA 2010, 55

projekty byly ovlivněny mašinstickými myšlenkami, výtvarným pojetím připomínají kosmické i pozemské dopravní prostředky, často se jednalo o stavby až experimentálního výrazu. Autoři SIALu se snažili vytvořit novou architektonickou estetiku a jejich tvorba tak ovlivnila umělecké prostředí v ČSSR.

Na technicistní tvorbu navazují také jiní architekti, kteří neprošli přímo libereckou školou. Za projev technologického materialismu, je považována budova Národního shromáždění v Praze, z let 1967–1973. Projekt vypracoval Karel Prager ve spolupráci s Jiřím Albrechtem a Jiřím Kadeřábkem. [13] Nejedná se již o stavbu čistě technicistní, nicméně technické prvky jsou zde také zastoupeny. Autoři použili dokonalou technologii ve spojení skla, kovu a kamene.⁴⁵ Karel Prager se ve své tvorbě pokoušel propojit technicismus, sklo a navázat na tvorbu architekta Ludwiga Miese van der Rohe. Díky politickému uvolnění v šedesátých letech v ČSSR vzniklo mnoho technicky zajímavých staveb. Sedmdesátá léta 20. století přinesla jistý útlak ze strany politického režimu a změny se promítly i na architektonickou scénu. Státní zakázky se podrobovaly přísnějšímu výběru a mnozí architekti se neměli šanci prosadit na rozličných projektech. Architektonické týmy Stavoprojektu dostávaly opakovaně zakázky podobného typu.

SIAL projektoval návrhy staveb ve stylu technicismu, ale většinou nebyly realizovány. Architekti se přizpůsobovali zakázce a jejich tvorba není ani vyhraněna pouze na technické stavby.

Projektování nových technických staveb neslo zvyk, stavět tyto budovy v technicistním rázu. Technická stavba měla jednodušší realizační řešení, používaly se k tomu účelu vhodné materiály, které umožňovaly rychlejší výstavbu. Nehledělo se příliš na estetickou krásu nebo trvanlivost, důležitá byla aktuální účelnost stavby. Setkáváme se tedy s použitím železobetonových panelů, litého betonu, plechu a jiných prvků železné konstrukce. Někteří architekti počítali s využitím těchto možností a snažili se ztvárnit architekturu, která bude přesto vizuálně zajímavá, z hlediska půdorysu, barev, dynamiky celkové hmoty a povýšením stavebních materiálů na úroveň zdobnosti. Vhledem k hnutí mašinstismu se jejich přístup vymykal tím, že jimi použité motivy byly zároveň funkčním řešením daného problému, například skutečné použitelné schodiště. Mašinsté používali technické motivy spíše k oživení a zkrášlení svých projektů. Autoři jako například Jindřich Malátek, Václav Aulický nebo Ivo Loos, se snažili

---

⁴⁵ FRÍČ/ SEDLÁKOVÁ 2006, 172

zakomponovat každý technický detail do funkčního celku. Příkladem je stavba Transitního plynovodu ve Vinohradské ulici v Praze, z let 1972–1978, na které se tito tři poslední zmiňovaní architekti podíleli ještě spolu s Jiřím Eisenreichem. [14] Další technicistní stavbou z pozdějších osmdesátých let je Telekomunikační ústředna v Teplicích, kterou projektoval Jindřich Malátek spolu s Milošem Vodolanem, a realizace proběhla v letech 1980–1988. Po revoluci, v průběhu 90. let 20. století, se architektonická stylová situace opět změnila. Stavebníci i architekti hledali nové stylové i technologické možnosti v západním světě, který jim byl dlouho uzavřen. Nově přicházející vlivy měli jednodušší klasičtější formy, a technicistní motivy se v uměleckém světě dostávaly do pozadí.

5.4 Mezinárodní a domácí kontext: hi-tech a mašínismus

Z tradice technicismu vyústil ve druhé polovině 20. století samostatný styl mašínismu a hi-tech architektury. K počátku vzniku mašínismu se řadí americký architekt Richard Buckminster Fuller, který se zabýval vizionářskou architekturou, vytvářel mnoho stavebně inženýrských projektů a organizoval jejich realizační pokusy. Ve 30. letech 20. století navrhl například rodinný dům *Dymaxion Haus*. [15] Nejvíce se však proslavil svým vynálezem principu geodetických kupolí z oktagonů či tetragonů, jehož systém umožňoval veliké rozpětí stavby. Tento návrh vypracoval ve 40. letech 20. století, a později k příležitosti světové výstavy 1967 v Montrealu, vyprojektoval rozsáhlý pavilon USA, ve tvaru geoidu, a s průměrem 76 m. Jedná se o jednoduchou ocelovou konstrukci, která není vůbec zakryta pláštěm. [16] Technicky zajímavé sestrojení stavby je tedy viditelné a upřednostněné. Na Fullerovu tvorbu volně navázala v šedesátých letech anglická architektonická skupina Archigram, která navrhovala utopické projekty měst. Členové skupiny propagovali architekturu budoucnosti, jako něco nestálého, mobilního, a město coby živý organismus. Vytvořili například návrhy *Plug-in-City*, obrovské putující město, jenž si nese vše s sebou, nebo *Walking City*, [17] tvořené z jednotlivých obytných modulů, mezi sebou propojených, které také jako stádo kráčí světem. Projekty měst připomínají vesmírná tělesa, nebo obrovské stroje. Záliba v mašinách, technických konstrukcích nebo vynalézání nových technologií, to vše spadá do poloviny 20. století, kdy společnost hledí k možnostem, které přinese budoucnost. V roce 1961 vzlétl první člověk do vesmíru. Objevování vesmírného prostoru, jistě také

mělo vliv na společnost a promítlo se to do uměleckého světa, což dokazují vize zmíněných autorů. Architektura tehdy socialistického Československa se bohužel neměla šanci vyvíjet tak svobodně, jako architektura západního světa. Co se dělo v uměleckém prostředí za železnou oponou, se do českého prostředí dostalo jen výjimečně, prostřednictvím zahraničních časopisů nebo i svědectvím těch, kteří měli šanci vycestovat. Patrně nejprogresivnější skupinou architektů byl SIAL, v čele s Karlem Hubáčkem. Tito liberečtí architekti byli ovlivněni mašinstickým přístupem k navrhování staveb. Roku 1969 získal Karel Hubáček za svůj projekt *Televizního vysílače* na Ještědu dokonce ocenění Augusta Perreta, což se zatím nepodařilo jinému českému architektovi. Ještědský vysílač je navržen v technicistním stylu, a také svým tvarem může připomínat kosmický stroj.

Hi-tech architektura se prezentuje krásou vlastní konstrukce a industriální technologie. Schodiště, výtahy, vzduchotechnika, eskalátory, podpěry, a mnoho dalšího, se stává uměleckou designovou dekorací stavby. V 50. a 60. letech 20. století se nejvíce rozvíjí technicismus a mašinstismus. V 70. letech tento technicistní přístup vyvinul ve styl hi-tech, který byl v 80. letech završen postmodernistickým přístupem. Potom se s budovami nezachází jen jako s technickým strojem, ale autoři ve svých projektech uplatňují i prvek hledání a překrývání významů odkazujících k historii architektury. Mezi hlavní světové hi-tech architektky se řadí například Italové Renzo Piano a Richard Rogers, kteří se proslavili společným projektem *Centre Pompidou* v Paříži, jehož realizace probíhala v letech 1971–1977. Celá konstrukce stavby je záměrně obnažená a viditelná. [18] Namísto fasády lze vidět kruhové podpory, ocelová ramena nebo nosníky konstrukce. [19] Výrazným prvkem jsou prosklená potrubí eskalátorů. Dalším slavným architektem je Angličan Norman Foster, z jehož projektů můžeme připomenout *Torre de Collserola*, která stojí nedaleko Barcelony. [20] Autor ji věž navrhl pro letní olympijské hry 1992, od té doby funguje především jako televizní a rozhlasový vysílač nebo rozhledna. Stavba je navržena tak, že hlavní konstrukce nese celou svou hmotnost, ale tíha je zčásti přenesena na vedlejší, dokola rozmístěné a ukotvené speciálními lany. Věž může připomínat špičku vesmírné rakety. Ke kosmické lodi nebo její odpalovací rampě, je mnohdy připodobňována i věž *Televizního vysílače* v Praze na Žižkově. [21] Stavbu vyprojektoval architekt Václav Aulický a realizace probíhala mezi lety 1985–1992. Svým stylem se věž řadí k české hi-tech architektuře. Dalším tvůrcem v tomto stylu u nás je například jedna z nejvýznamnějších českých architektek Eva

Jiříčn, která však sve projekty v eske republice mohla realizovat až po revoluci roku 1989. Tato architektka sídlí od roku 1968 v Londýně, kde se také měla možnost seznámit se svetovou architektonickou tvorbou. Z politických důvodů se nemohla vrtt do tehdy socialistického Československa. Jedním z prvních projektů u nás je *Oranžerie Krlovsk zahrady* na Praskm hradě, [22] která byla postavena v letech 1999–2001. Ocelov nosn konstrukce tohoto skleníku, je tvořena pravidelnou sítí trubek, [23] a je pohledov zajímav sama o sobě. Další tvorba autorky, j ovlivněna novými trendy či společenskými požadavky na architekturu, však spadá do stylu postmodernismu. Hi-tech architektura v eskm prostředí, podobn jako se tomu stalo ve zbytku sveta, postupně ustoupila novm architektonickm vlivům, a stala se dalším z mnoha uměleckých trendů historie.

6. Automatick telefonn ustedna Dejvice

6.1 Urbanistick kontext

Urbanistick zalenn stavby telefonn ustedny v Dejvicích navazuje prirozen na historick urbanistick vývoj cel mstske části. Obec Dejvice si dlouho zachovala bn vesnick ráz, než začala naplno srstat s okolní Prahou. V obci vznikaly kolonie nových dom, nov ulice a zástavba. Od roku 1922 j byly Dejvice městskou částí Prahy. Stát tehdy rozhodl, aby bval vesnick celky Dejvic, Bubene a Letn, tedy severozpadn sektor Prahy, prošly regulační urbanistickou proměnou. Hlavním cílem bylo dodat mstske části reprezentativní vzhled, vzhledem k blízkosti s Praskm hradem, kulturní a historicky vznamnm mstem, a také snaha vylepší dopravní propojen. Na novm urbanistickm plánu pracoval od roku 1920 architekt Antonín Engel.⁴⁶ V roce 1938 Engel dokončil plán Vítězného náměstí, kter navrhl jako centalu rozdělenou osami na osm segmentů. [24] Englv plán Dejvic nebyl nakonec realizovnn cel. Nicméně toto rozvržení bylo dodrжено a predurilo následující urbanistick vývoj mstske části. Na místě, kde stojí automatick telefonn ustedna, bvalarednick kolonie. [25] [26]

---

⁴⁶ HRŮZA 1989, 272

Projektování technických staveb telefonie bylo po roce 1948 určováno výhradně státem. Samotné projektování zajišťoval projektový ústav Spojprojekt Praha, ve kterém pracovalo několik architektů ve spolupráci s inženýry, techniky i výtvarníky. Na zadání projektu telefonní ústředny spolupracoval Jindřich Malátek, Jiří Eisenreich, Václav Aulický a Jaromíra Eismannová, a roku 1975 se již schválený projekt začal realizovat. Situace v okolí Vítězného náměstí a dnešní Evropské ulice byla tehdy jiná, stejně tak urbanistický záměr stavitelů. Ústředna měla tvořit jakousi dominantu, výraznou a dobře viditelnou. Okolní prostor byl vyhraněn zástavbou bloků z východní strany, tedy od Vítězného náměstí, a stavbou státního reálného gymnázia ze strany západní. Mezi těmito vysokými stavbami se nacházela bývalá úřednická kolonie, tvořena z nízkých malých domků a volných parcel. Stavba hotelu Diplomat byla dokončena roku 1990 a kancelářská budova společnosti PPF vznikla až po roce 2000. Z protilehlé strany ulice Evropská, na severní straně, stála zástavba činžovních domů, a na jižní straně, přes ulici Generála Píky, byl areál armády. Z jižní strany byl navíc prostor vymezen územní železniční tratí. Autoři telefonní ústředny vycházeli z urbanistického zastavovacího plánu pro toto území, který navrhla Věra Machoninová. Na vytyčeném prostoru navrhla sestavu čtyř solitérních veřejných budov s piazzettou v těžišti.⁴⁷ Tento plán byl z převážné většiny nerealizován. Viditelnou připomínkou tohoto plánu se stala vlastně jen ústředna. Hlavní vstup telefonní ústředny byl orientován směrem do středu navrhovaného komplexu, a její autoři také pracovali se siluetou stavby, která měla působit stupňovitě. Automatická telefonní ústředna je dnes utopena v zástavbě okolních budov. [27]

6.2 Analytický popis stavby a její výraz

Zasazení do vnějšího prostoru a urbanistická situace předurčilo některé charakteristiky stavby. Architekti museli také myslet na technickou podstatu funkce budovy a přizpůsobit jí její vnitřní stavební uspořádání. Telefonní ústředna má čtvercový půdorys a je stavěna v mírném svahu. Budova je opticky rozdělena na dvě horizontální pásma, přičemž spodní je rozsáhlejší než horní. [28] Oku pozorovatele je skryt suterén stavby, ve kterém se nacházejí pomocné technické místnosti. V přízemí na severní straně ústředny je hlavní vchod s vrátnicí [29] a dále zázemí pro personál. Při

---

⁴⁷ ULRICH 2009, 253

severovýchodním nároží stojí komín, který svou výškou o jednu třetinu přesahuje výšku celé stavby. [30] Jeho původní vzhled byl jiný, komín byl navrhnout užší, ale při úpravách v pozdějších letech byl vyměněn a má nyní širší průměr. Příjemný kontrast štíhlého vysokého válce s mohutným kvádrovitým objektem budovy, nebyl výměnou komínu nijak narušen, jedná se o nepatrnou změnu. Vedle hlavního vysokého komína stojí ještě dvě úzké roury ústící vzduchotechniky, na výšku zhruba poloviční. [31] Telefonní ústředna je technická stavba 20. století, a vzhledem své vlastní hmoty a přítomností vysokého komína může snadno připomínat technické stavby s úplně jiným zaměřením, například sídlištní výtopnou.

V patře spodního horizontálního pásma budovy je umístěna rozlehlá hala telekomunikačních zařízení, která je po obvodu lemovaná dvěma podlažími servisních a měřicích místností.⁴⁸ [32] [33] Fasáda této spodní části stavby je ze severní a východní strany pokryta hliníkovým pláštěm. [34] [35] [36] Na jižní a západní straně se vyskytují nakoso vytáčené skleněné arkýře protažené až na střechu a tovární světlíky [37] [38] či další nízký a široký komín. [39] [40] Mezi tímto spodním a horním pásmem se nachází nízké mezipatro, které slouží pro vzduchotechniku a strojovny. Působí jako zkosená podnož menší horní části a je také pokryta hliníkovým pláštěm.

Horní horizontální pásmo stavby obsahuje kanceláře administrativy a techniků, jednotlivá technická zázemí, menší provozní a měřicí místnosti.⁴⁹ Pásmo je menší a rozkládá se na severovýchodním rohu spodního pásma. Jeho dynamičnosti je možné si nejlépe povšimnout z jihozápadní strany budovy, případně z ptačí perspektivy. [41] Má pravidelný pilovitě ustupující tvar. Fasáda je po celém obvodu pokryta hliníkovým pláštěm, který tedy převažuje po celé stavbě telefonní ústředny. Patrně nejzajímavějším motivem stavby jsou hliníkové okenní šambrány, které mají tvar obdélníku se zalomenými rohy. [42] Tento prvek koresponduje se zalomenými rohy po celém vnějším obvodu stavby. Na horním pásmu se nachází ještě malá střešní nástavba, která je stejně jako mezipatro vyhrazena vzduchotechnice. Tvary stavby a použití plechového pláště z hliníku v původní stříbrné barvě připomíná krásu dopravních prostředků, především těch velikých, jako například ponorek, lodí nebo letadel. Vlastní neobvyklostí či nevidaností navíc také odkazuje k vesmírným lodím nebo lunárním stanicím.

---

⁴⁸ ULRICH 2009, 254

⁴⁹ ULRICH 2009, 254

Pro telefonní ústřednu je specifické technické řešení a zázemí stavby. Tehdejší telekomunikační technologie produkovala vysoké množství tepla, s kterým se musela stavba vyrovnávat. Již zmíněný hliníkový plášť pokrývá většinu stavby ve dvojité vrstvě. Místo klasické fasády je tedy průčelí řešeno tak, že je předsazena lehká hliníková fasáda a vzniklá mezera může být po celé výšce provětrávána. Podle rozdílu venkovních a vnitřních teplot, jenž se mění hlavně při změně ročních období, ale i v průběhu dne, je možné dosáhnout správné cirkulace vzduchu manuálním otevřením nebo uzavřením posuvných klapek. Okna ústředny jsou lemovány po obvodu plechovým límcem, jenž vyrovnává tloušťku vzniklé stěny. Zkosené rohy oken s převýšeným tvarem nejsou jen nositelem estetického výrazu, ale mají své praktické opodstatnění. Zkosený tvar zajišťuje menší odpor vzduchu, který stoupá vzhůru provětrávanou mezerou. [43] Převýšení slouží jako praktická sluneční clona.

Problém velkého množství tepla a jeho odvádění je řešen v celé stavbě ústředny, nejen ve vnějším plášti, ale i v podlaze uvnitř. Hlavní sál, kde se nacházelo nejvíce techniky, je rozlehlý, a pečlivě klimatizovaný. Je zde vybudována dvojitá podlaha, kterou se přivádí vzduch, jenž je následně plošně roznášen a odváděn pryč dvojitým podhledem.

Jak uvádí Petr Vorlík v knize *Slavné stavby Prahy 6* ve svém textu věnovaném dejvické telefonní ústředně: „Řešení dvouplášťového průčelí s provětrávanou mezerou představuje dílčí výsledek dlouhodobého bádání úzce zaměřeného autorského kolektivu, které našlo uplatnění už dříve u areálu Transitního plynovodu v Praze na Vinohradech (Ivo Loos, Jindřich Malátek, Jiří Eisenreich, Václav Aulický), u několika telefonních ústředí (například v Hradci Králové – Jiří Eisenreich, Václav Aulický, Jindřich Malátek) a které nakonec vyústilo u televizního vysílače v Praze na Žižkově konstrukčním uspořádání na tubusy zavěšených provozních hmot (Václav Aulický).“⁵⁰ Je zřejmé, že ústředna je navíc zajímavým dokladem technického zpracování stavby, ve své době novým, progresivním projevem architektonické a inženýrské tvorby, a to už jen z toho důvodu, že do 60. let se takto rozsáhlé telefonní ústředny nestavěly. Takové technické stavby nebyly, a tudíž se musely nově vymýšlet.

Od konce 60. let a během 70. let, kdy vznikala většina podobných telefonních ústředí po celé republice, se přistupovalo k technickému zpracování budov různě. Řešilo se především vnitřní uspořádání techniky a odvádění vznikajícího tepla. Místnosti

---

⁵⁰ ULRICH 2009, 254–255

s technickým zázemím se mnohdy stavěly v samostatných budovách, vedle nichž byly stavby s administrativním zázemím. Jednalo se tedy o komplex budov nebo dvě úzce propojené stavby. Takový případ najdeme například v Českých Budějovicích, Hradci Králové nebo v Teplicích. Dejvická telefonní ústředna je příkladem, kdy se uspořádání technické i administrativní části projektovalo v jedné budově, a vzhledem ke třem uvedeným stavbám, které jsou také navrhnuty v technicistním stylu, je jedinečná.

Vnitřek stavby telefonní ústředny je naplněn mnoha přístroji, v jejichž detailech se ukrývá krása a složitost techniky, nejen v přesnosti jakou telefonie vyžaduje. Do tohoto zázemí se však většina lidí nedostane. [44] [45] Autoři zaujati technicismem jakoby se snažili poukázat na to, co se uvnitř budovy nachází, a vytvořit technický prvek, který by byl dostupný všem. Technická součástka zapadající do urbanistického systému města, budova, jenž láká právě svou odlišností. Patrně proto se v rámci stavby nevyskytují výtvarná díla v podobě mozaik či maleb. Je zvýrazněna zajímavost použitých materiálů, která je vystupňována dynamickými tvary. Veliké plochy stříbrného hliníkového plechu vytváří během dne zvláštní světelnou hru. [46] Podle pohybu slunce odráží světlo, nebo naopak vrhají stíny v pilovitě ustupujícím horním pásu stavby. Obohacené je to příznanými doplňky konstrukce, trubkami či rourami, které jsou natřené červeno-vínovou barvou. Z jižní a západní strany je na fasádu použita vrstva černé lesklé omítky, která svou strukturou pravidelných čtverců připomíná mozaiku.

Architekti ústředny však spolupracovali se sochařem Olbramem Zoubkem, jehož sochu s názvem *Vítězství* umístili při jihozápadním nároží ústředny. [47] Socha stojí na vysokém soklu černé barvy, který je vyroben z železného válce, na jehož povrchu jsou podélně přivařené čtyři železné lizény, v pravidelném odstupu, jakoby dvě kolmice protínaly střed kruhového válce. Na něm je pak kvádrovitý podstavec samotné postavy muže, symbolizujícího vítězství. Vzpřímená postava stojí celou vahou na dopředu nakročené levé noze, a ruce má rozpažené v adoračním oslavném gestu. Muž má rozevláté vlasy a je celý sjednocený do šedé barvy. Přes hrud' mu vlaje pozlacená páska, pravděpodobně představující přetrženou cílovou pásku vítězného běžce. [48] Umístění sochy se dnes právem může jevit jako nelogické. Stojí vzadu za budovou ústředny, zastrčená a viditelná jen z ulice Generála Píky. V posledních letech navíc prakticky zarostlá stromy, v neudržovaném koutu parcely. V době svého osazení na počátku 80. let však mělo toho rozhodnutí své opodstatnění. Plánovalo se totiž vybudování hlavního silničního tahu, který by vedl z letiště směrem do centra města, a ten měl vést právě

ulicí Generála Píky. Autoři s touto myšlenkou dopředu počítali a předpokládali, že z této strany bude telefonní ústředna i socha Olbrama Zoubka dobře viditelná projíždějícím vozidlům. Každý, kdo by přijížděl z hlavního pražského letiště, byl by vítán progresivní zajímavou architekturou a uměním. Tento dopravní projekt nebyl nakonec uskutečněn a po několika desetiletí může být vize architektů snadno nepochopena nebo odsouzena. Podobná situace nastala i v případě Transitního plynovodu ve Vínohradské ulici, při jehož budování autorský tým počítal s výstavbou dopravní magistrály, která měla vést vedle komplexu staveb plynovodu. Stavba estakády za Národním muzeem se také neuskutečnila, nicméně budova ukrývá mnoho zajímavých uměleckých detailů, kupříkladu na střeše, kde by byly viditelné opět jen projíždějícím vozům. Chodcům jsou však úplně neviditelné. U dejvické telefonní ústředny je tedy alespoň možné sochu spatřit.

6.3 Komparace s dalšími významnými telefonními ústřednami v Čechách

Ke srovnání se nabízejí tři stavby telefonních ústředn z téže doby. Rozdíly staveb jsou především v konkrétních technických požadavcích a úkolech, což dále určovalo jejich rozlehlost a ztvárnění.

6.3.1 Hradec Králové

Autoři Jindřich Malátek s Václavem Aulickým, kteří spolupracovali i na dejvické automatické telefonní ústředně, se podíleli také na realizaci komplexu budov telekomunikační centrály v Hradci Králové. [49] Stavba vznikala v letech 1977–1982, tedy takřka souběžně s výstavou ústředny v Dejvicích. Hradecká ústředna je rozdělena na dvě základní budovy, v jedné se nachází technické zázemí[50], a druhá je vyčleněna pro administrativní sektor. [51] Rozloha tohoto komplexu je větší než parcela dejvické ústředny, ale jejich zasazení do městského urbanismu je podobné. Obě ústředny neleží v historickém jádru města, ale jsou na jeho blízkém okraji. Svým technicistním výrazem vytváří volný přechod od historické části města k průmyslové oblasti.

Tranzitní telefonní ústřednu v Hradci Králové autoři navrhli velmi dynamicky, obě budovy komplexu gradují v protichůdných směrech. Stavba administrativní je rozvržena na půdorysu kříže a hmota jednotlivých pater směrem vzhůru ubírána. Vznikají tak tři

pomyslné schody. Tuto část pokrývá po celém povrchu stříbrný hliníkový plášť. Společným motivem ústředí jsou stejně tvarovaná okna se zaoblenými rohy. Význam použití plechového pláště a těchto oken je stejně jako v Dejvicích nejen estetický, ale slouží k odvádění tepla z budovy. Po jedné straně této stavby stojí mohutná vysoká retranslační věž, natřená červenou barvou, v horní části se dvěma bílými pruhy, čímž skvěle komunikuje s celkovým ztvárněním komplexu budov. Po druhé straně administrativní budovy se rozkládá technická budova, která zaujme svým netypickým pojetím. Působí jako ohromná masa výrazně červeného plechu. Má tvar kvádrů, jehož hmota je po kratších okrajích odstupňována opačným směrem než na budově administrativní, tedy odshora. Komplex je zřejmým mašinstickým projevem, který nabírá až brutalistických forem. Fasáda delší strany, nepřiléhající k vedlejší administrativní budově, je oživena malými okny, která se zdají, že jsou rozvržena velmi nepravidelně. Při bližším zkoumání však zjistíme, že se nejedná o úplně náhodné seskupení. Budova administrativní a technologická jsou propojeny visutými můstkami, ve tvaru šestihraných rour. Tento motiv spojovacích rour se objevuje v několika technických stavbách, které projektoval tým architektů Malátek-Loos-Aulický. Najdeme je například u telefonní ústředny v Teplicích nebo u ústředního dispečinku Transitního plynovodu v Praze. Visutých můstků se na hradecké ústředně nachází hned několik. Je možné jimi přejít z technické budovy po dvou stranách do křídel administrativního celku, a z jiné strany ústí můstky do schodišťové věže. Zasazení do urbanismu města nejlépe shrnul v *Architektuře ČSR* Václav Aulický: „*Tranzitní telefonní ústředna (TTÚ) stojí na levém břehu Labe u nového mostu Antonína Zápotockého (dnes Labský most). Svou polohou je začleněna do pásu budov městského významu, počínaje elektrárnou a jezem u Labské kotliny a konče budovou městských lázní, který tvoří podnož dominantní historické části města. Tento pás lemují labské nábřeží a budova TTÚ uzavírá celou nábřežní kompozici v přechodu k průmyslové oblasti*“.⁵¹ Transitní telefonní ústředna v Hradci Králové má zvláštní tvarové uspořádání, jako by byla sestavena ze stavebnice. Dokazuje, jak skvěle její autoři umí pracovat s hmotou v prostoru.

---

⁵¹ AULICKÝ 1984, 61

6.3.2 Teplice

Telekomunikační budova v Teplicích vznikla v letech 1980–1988 podle projektu architektů Jindřicha Malátka a Miloše Vodolana. Jedná se o komplex dvou budov, které jsou propojeny třemi visutými můstky v podobě mohutných modrých ocelových rour s hladkým povrchem. Na první pohled je opět zřejmé, že jedna budova slouží administrativě a druhá technickému provozu. [52] Technická budova dále navazuje na vedlejší stavbu, jež slouží jako pošta.

Pětipodlažní objekt administrativy je menší a jeho fasáda je obložena hliníkovým pláštěm, zalomeným na rozích, podobně jako u dejvické nebo hradecké ústředny. Stejně tak je zde použit motiv zalomených oken, která ve třech řadách zaplňují celé hlavní průčelí, kde se nachází vchod do budovy. Prostřednictvím průchozích rour se z druhé strany budova spojuje s vedlejší technickou stavbou komplexu telefonní ústředny.[53] Tato technická stavba nemá okna. Její povrch je ve dvou hrotitých pásech pokryt ocelovou konstrukcí s červeným oplechováním. Hmota červeného plechu připomíná hmotu telefonní ústředny v Hradci Králové. [54]

Vzhledem ke své vlastní uzavřenosti, instituční i architektonické, se stavbě teplické ústředny vytýká nevhodné urbanistické umístění. V 70. letech 20. století probíhala v Teplicích rozsáhlá přestavba náměstí Svobody, tehdy Marxova náměstí, kde ústředna stojí. Do té doby pulsující historické náměstí se proměnilo v monolitickou skladbu domů, které byly většinou určeny službám, postaven zde byl například obchodní dům Prior.⁵² Telefonní ústředna spolu s budovou pošty tvoří jednu celou stranu náměstí, do kterého se otáčí dlouhou boční fasádou bez oken, a nijak tedy nepomáhá k oživení prostoru. Objekt by se jistě lépe vyjímal v okrajové nebo průmyslové části města. Jeho zajímavá pohledovost a umělecká hodnota by mohla být lépe zhodnocena a uznána.

Teplická ústředna vypadá jako nějaký veliký stroj, jedná se o projev mašínismu, příznačný pro tvorbu architekta Jindřicha Malátka. Mašínistická a brutalistická architektonická tvorba je navíc specifická pro Teplice samotné, díky působení architektů SIALu.

Technicistní ráz teplické ústředny je společný pro telefonní ústředny v pražských Dejvicích a v Hradci Králové. Jejich pojetí a ztvárnění je trochu odlišné, ale přesto stále

---

⁵² HÁJKOVÁ/ HANZLÍK/ ZAJONCOVÁ 2016, 262

převládá množství motivů, které mají společné. Dohromady tvoří zajímavou a neodmyslitelnou etapu ve vývoji technicistní architektury na našem území, a jistě si každá z uvedených staveb zaslouží pozornost.

6.3.3 České Budějovice

Poslední významná stavba, kterou uvedu jako analogii k dejvické telefonní ústředně, je telekomunikační budova v Českých Budějovicích. [55] Vznikla v letech 1967–1975 a jejími architekty jsou Karel Koutský a Jan Kozel. Na projektu se podílel František Novotný, Vladimír Štulc a Jan Vrana. Tato budova byla první realizovanou telekomunikační stavbou svého druhu v Československu a vyzkoušely se na ni tedy nové stavební, zátěžové i výtvarné možnosti. Autoři stavbu chápali nejen jako pokus stavebně technologický, ale především jako možnost vybudovat vzor nového architektonického typu budov, a také reprezentativní objekt telekomunikační instituce. Hlavními požadavky tehdejší telefonní technologie byly vysoká nosnost podlaží a bezprašný provoz. Na svou dobu zde byly použity velmi moderní technologické postupy.⁵³ Stavba byla projektována v 60. letech 20. století a vychází z celkového pocitu umělecké svobody a nadšení doby, jakou šedesátá léta přinesla. Telekomunikační budova není strohá stavba ukryvající technické zázemí s reléovými přepojovací telefonních hovorů, ale uměleckým projevem svých autorů. Navržena je jako komplex dvou hranolových staveb, na koso vedle sebe, přičemž k jedné z nich je přidružena a můstky propojena oválná válcovitá stavba, která slouží jako klimatizační věž. V hranolové hmotě této stavby se ukrývá technické zázemí ústředny, vyprojektované za použití nové konstrukce FEAL. Systém této technologie spočíval ve skládání kamenných panelů do ocelové konstrukce, což bylo dostatečně variabilní. Umožňovalo to regulovat různé výšky podlaží, rozvržení příček nebo zakrytí rozvodů či odvětrávacího potrubí. Fasáda stavby tak působí jako čtyři na sebe naskládané panely, jenž vytváří zajímavé pohledy. Po stranách jsou místy prořezány úzkými podlouhlými okny na výšku celého jednoho panelu. Hlavní vstup do budovy je pojat jako půlkruhovitý objekt, předsazený z kvádrovité hmoty stavby a zvýrazněn sochařsky formovanou markýzou z pohledového betonu a malbou na kámen „s námětem vazby

---

⁵³ KOVÁŘ 2016, 289

*vesmíru a spojů, jako cíle odvěkého snažení lidstva.*⁵⁴ Pevné jádro technologické budovy se schodišti skrývá zázemí pro zaměstnance této části ústředny, a interiér je též výtvarně pojednán. Vedle strany, protilehlé ke vstupní, stojí klimatizační věž. [56] Problém odvádění tepla je řešen u každé telekomunikační budovy. Většinou jej stavitelé řešili oddělením budovy s technikou a zajištěním dostatečné klimatizace. Budova v Českých Budějovicích je výjimečná v řešení tohoto problému. Je zde vystaven samostatný věžovitý objekt určený ke klimatizaci, ale je pojat jako výrazný umělecký prvek komplexu. Do oblouku klenutá fasáda je provedena z oranžových pálených cihel, které jsou kontrastní k béžovému kamennému obložení hranolové budovy. Výsledek působí značně reprezentativním dojmem.

Českobudějovická telekomunikační stavba má výtvarně navržený i interiér, čímž se liší od stavby v Dejvicích, Hradci Králové i Teplicích. Ty jsou pojaty v technicistním stylu, a nebyl u nich prostor pro rozsáhlejší umělecké reprezentativní ztvárnění. Do interiéru ústředny v Českých Budějovicích byl například navržen speciální nábytek, a vytvořen zde byl přehledný orientační systém, hlavně díky očíslování jednotlivých dveří a barevnému rozlišení vnitřních stěn. Vnitřek budovy se bohužel příliš nedochoval, interiér podlehl pozdějším úpravám nového majitele. Výtvarník Jaroslav Koliha spolu s architektem Antonínem Malcem vytvořili pro vstupní prostor budovy malbu na plechové desky s abstraktním motivem a figurou Vitruviánského člověka od Leonarda da Vinci. [57] Dílo je však překryto bílou deskou s logem současného vlastníka. Podobně zaniklo původní výtvarné pojetí exteriéru a okolí komplexu. Nacházela se zde fontána s kovovou plastikou, znázorňující jihočeský vodní květ se stylizovaným tvarem antén spojů, od architekta Josefa Hermocha a sochaře Jiřího Prachaře. Při úpravách v roce 2005 však byla odstraněna.

Druhá stavba komplexu sloužila k administrativě a příbuzným účelům, v roce 2015 byla ale stržena a nahrazena novostavbou. Urbanistické prostředí tím bylo narušeno a přeživší telekomunikační budova utopena v zástavbě. Administrativní stavba svým výtvarným pojetím korespondovala s vedlejší budovou technickou. Fasáda byla řešena béžovým okachlováním a vyzděním oranžovými cihlami. Dvě protilehlá nároží byla oživena zaoblenými výčnělky z cihel, které odkazovaly na klimatizační věž.

---

⁵⁴ KOVÁŘ 2016, 290

Telekomunikační budova neleží v historickém jádru města, ale na jeho předměstí, čelí tedy většímu náporu developerských machinací, podobně jak tomu je u telefonní ústředny v pražských Dejvicích. Odstraněním této stavby by došlo k nenahraditelné ztrátě kulturní hodnoty.

6.4 Místo automatické telefonní ústředny Dejvice v dějinách české architektury 2. poloviny 20. století

Automatická telefonní ústředna v Dejvicích svým projevem spadá do technicistního architektonického stylu. Technicismus se uplatnil na stavbách s technickou funkcí i na civilních. Druhý případ je u nás zastoupen například tvorbou Věry Machoninové, Růženy Žertové nebo Aleny Šrámkové, kteří pro své návrhy používají často materiály jako železo, beton nebo sklo, a nijak je nezakrývají. Naopak poukazují na zajímavost a pohledovost těchto materiálů, jejichž výraz dynamicky roste díky organicky skládaným tvarům architektury. Technicistní stavby si přirozeně říkají o takový stylový přístup. Zvýrazňuje se konstrukce staveb, jako nosníky, oblouky, opěrné či závěsné systémy. Najdeme je například u mostních konstrukcí, sportovních stadionech nebo u pražského metra. První úseky metra byly navrženy Jaroslavem Otrubou na počátku 70. let.⁵⁵

Nejprogresivnějším centrem technicistního vlivu v architektuře byl liberecký SIAL v čele s Karlem Hubáčkem. Tito autoři jej ovšem aplikovali především jako ozdobný prvek architektury. Tvorba Jindřicha Malátka, Ivo Loose nebo Václava Aulického využívá technicistní motivy a aplikuje je v rámci staveb jako nějakou praktickou funkční záležitost, například průchody nebo klimatizační systém. Proto jsou stavby jako například telefonní ústředny neodmyslitelnou součástí historie architektury. Projektovány jsou v technicistním stylu, a jelikož se jedná o technologické budovy, veřejnosti běžně nedostupné, vyjadřují se umělecky především na svém povrchu.

---

⁵⁵ KRATOCHVÍL 2007, 402

7. Další osudy stavby a proměny jejího prostředí

7.1 Nástup nových technologií

Automatická telefonní ústředna v Dejvicích je příkladem telefonní technologie analogového systému 2. generace, který se u nás začal projektovat a používat od 60. let 20. století. Největší rozmach ve výstavbě těchto typů ústředen na našem území nastal během sedmdesátých a osmdesátých let 20. století. V průběhu těchto desetiletí se zrealizovalo mnoho telefonních ústředen, prakticky v každém větším městě, a docílilo se celkového pokrytí telefonní sítě u nás. Technologie se však rychle vyvíjela a již roku 1972 se započalo s rozsáhlou výstavbou Tranzitní a mezinárodní ústředny v Olšanské ulici v Praze, do které bylo rozhodnuto umístit analogový spojovací systém 3. generace. [58] Jednalo se o nákladnou a složitou realizaci, po stavební i technologické stránce. Nový spojovací systém měl umožnit rychlejší a spolehlivější telefonní komunikaci se zahraničím. Stavba byla hlavní telekomunikační centrálou na území ČSR. Projekt celého komplexu vypracoval tým architektů, konkrétně František Cubr, Josef Hrubý, Zdeněk Pokorný, František Štráchal a Vladimír Oulík. Stavba byla dokončena roku 1979. Ve své době se jednalo o největší telekomunikační budovu v Evropě a svým technickým vybavením patřila ke světové špičce. Tehdy šlo také o největší budovu v ČSR. Zahájením provozu této telekomunikační stavby se však završil vývoj analogových systémů na našem území. [59] Analogové ústředny 2. a 3. generace vedle sebe sloužily a dožívaly až do devadesátých let 20. století, kdy pozvolna začaly být nahrazovány novou digitální technologií. Takový osud se nevyhnul ani dejvické telefonní ústředně.

7.2 Změny urbanistického kontextu

Od počátku 20. století procházela oblast pražských Dejvic mnoha urbanistickými změnami, z nichž je nejčastěji připomínán Engelův urbanistický plán z konce třicátých let. V šedesátých letech se objevila myšlenka vyprojektovat nový urbanistický plán pro dostavbu okolí Vítězného náměstí, čehož se účastnila například architektka Věra Machoninová.⁵⁶ Na její návrh navazoval autorský tým, při realizaci automatické telefonní ústředny v 70. letech. Okolí ústředny mělo být sestavou čtyř budov,

---

⁵⁶ ULRICH 2009, 253

v pravidelném čtvercovém rozvržení, se společným centrálním prostorem.

Telekomunikační budova byla ve výsledku jedinou uskutečněnou stavbou z tohoto plánu. Po nějakou dobu tedy stála na zadním okraji nezastavěného prostoru a mohla působit opuštěně, vzhledem ke svému uzavřenému institučnímu určení, jako urbanisticky mrtvý soliterní bod. Na konci 80. let 20. století započala v blízkosti telefonní ústředny výstavba hotelu Diplomat, jehož realizace byla dokončena až v roce 1990. Stavbu vyprojektoval architekt Dušan Bystřický. Tato pozdně normalizační budova nahradila většinu staveb z bývalé úřednické kolonie, stavěných po první světové válce, a celkový ráz okolního prostředí se díky přítomnosti hotelu proměnil.

Po revolučním roce 1989 procházela česká společnost potřebou vytvářet nějaké změny či proměny měst, a vypořádat se tak s minulým politickým režimem. V Praze se otevřely otázky týkající se vylepšení dopravního propojení. Otevření hranic se zbytkem světa, vytvořilo možnost většího cestovního ruchu. Silniční trasa z hlavního pražského letiště na Ruzyni, dnes Letiště Václava Havla, vedla směrem do centra přes Dejvice. Evropská třída měla být reprezentativním vstupem do centra města, a měla obsahovat moderní architekturu. S touto myšlenou byl spojen i projekt na zástavbu rohové části parcely, mezi telefonní ústřednou a Evropskou ulicí. Architekti Jan Schindler, Petr Ekštejn a Jan Burček zvítězili v soutěži se svým projektem kancelářské budovy pro společnost E-GATE a.s. Na návrhu pracovali v letech 2002–2005 a realizace stavby PPF byla dokončena roku 2007. Budova spadá mezi zajímavější a zdařilejší architektonické projekty nového tisíciletí, nicméně v rámci urbanistického kontextu s telefonní ústřednou je její umístění nevhodné. Za vysokou kvádrovitou hmotou této stavby, a za stavbou vedlejšího hotelu Diplomat, ústředna prakticky zaniká. Díky novým technologiím navíc telefonní ústředna ztratila svůj význam a původní odpovídající využití. Neztratila však svou uměleckou hodnotu. Halové prostory ústředny by umožňovaly různé využití a s vhodným architektonickým projektem přestavby, se budova mohla stát živým dokladem zajímavé architektury 70. let 20. století. Namísto toho, se ale stavba díky své lokaci stala cílem developerských aktivit. Současná památková péče nezabránila demolici této stavby.

7.3 Problematika památkové ochrany mladších architektonických děl

Památková ochrana architektonických děl se potýkala s problémy již od počátku vzniku památkové péče. Problémy se týkaly především v rozdílném subjektivním nahlížení badatelů na problematiku ochrany, a také v nejasném definování památek samotných. Za připomenutí stojí historický vývoj památkové ochrany staveb, ze kterého by současná památková péče měla čerpat základní myšlenky a přemýšlet nad jejich návazností k současnosti. Od 80. let 19. století architekt a historik Kamil Hilbert začal poukazovat na to, aby se chránily větší památkové celky, za což považoval například celé historické jádro města nebo nějaký komplex budov. Dívat se při ochraně památky jen na jedinou stavbu, například kostel, nepovažoval za správný přístup. Dalším propagátorem ochrany památek byl historik umění a památkář Alois Riegel, jenž roku 1903 vydal knihu *Moderní památková péče*. V publikaci formuloval myšlenky týkající se ochrany památek, které platí prakticky dodnes. Mimo jiné zde přemýšlí o hodnotě stáří, a dochází k názoru, že architektura by neměla pouze napodobovat starší umělecké styly, ale že architektura nově budovaná v historické části města, by se měla chovat jako moderní architektura.⁵⁷ Následně by se na moderní stavbu mělo nahlížet jako na součást historického urbanistického celku. Nová architektura by se zkrátka měla přizpůsobit okolnímu historickému kontextu zástavby, ale neměla by jen kopírovat její historický sloh. Ke zdařilým příkladům toho přístupu patří úprava Fárova domu v Pelhřimově od architekta Pavla Janáka, která proběhla roku 1914, nebo nádražní funkcionalistická pošta v centru Brna, kterou ve 30. letech 20. století vyprojektoval architekt Bohuslav Fuchs.

Ochranou staveb vybudovaných během 20. století se zabývali odborníci už v 70. letech 20. století, kteří se rozhodli památkově chránit i stavby téměř soudobé. Od roku 1968 tak byla památkově chráněna například restaurace Praha Expo 58, jež je navržena v bruselském stylu. Na svou dobu to byl neobvyklý a obdivuhodný přístup ze strany československé památkové péče. Během 90. let byl památkářský přístup k ochraně kulturního dědictví ještě obdobně inovativní. Památkové ochrany se dostalo kupříkladu domu ČKD na Můstku nebo budově Federálního shromáždění od architekta Karla Pragera v Praze.⁵⁸ Po roce 2000 se však postoj památkové péče ke stavbám, ale třeba i

---

⁵⁷ RIEGEL 1903, 13—19

⁵⁸ VICHERKOVÁ 2016, 4

sochařským dílům, pocházejícím z druhé poloviny 20. století, začal měnit. Ze strany odborníků, jakoby došlo k nejednotnému rozdělení názorů na kulturní hodnoty těchto děl, coby dokladů bývalého totalitního. Podobným způsobem se rozešly i názory laické veřejnosti, která též nevěděla, jak se s těmito památkami minulého režimu vyrovnat. Ve výsledku, stejně tak, jako roste zájem o památky z druhé poloviny 20. století a přibývá odborných publikací či kladných hodnocení, roste i počet ztrát, způsobených demolicemi nebo nevhodnými rekonstrukcemi.⁵⁹

Schvalování nových architektonických projektů, je dalším z mnoha úkolů památkové péče. Moderní architektura vyžaduje správné nahlížení. Členové systému památkové péče by se proto měli orientovat v současné architektonické tvorbě. Znalost hodnot architektonických děl se pochopitelně týká také případů, kdy má novostavba kompletně nahradit stávající architekturu. Není správné, aby nějakou starší cennou stavbu nahradila novostavba, která nedosahuje uměleckých kvalit stavby stávající. K takovým situacím dochází stále častěji. Příkladem je nahrazení budovy Automatické telefonní ústředny v Dejvicích ze 70. let 20. století nevhodnou novostavbou. Telefonní ústředna, ačkoli je výjimečným dokladem technicistní architektury u nás, nezískala památkovou ochranu a její vlastník s ní mohl libovolně zacházet. Rozhodl se budovu ústředny zbourat a na volné parcele vystavět kancelářskou budovu podle projektu architekta Jakuba Cíglera. Dalším smutným dokladem špatného přístupu památkové péče k ochraně staveb druhé poloviny 20. století, je osud Transitního plynovodu ve Vinohradské ulici v Praze. [60] [61] [62] [63] Parcelu, na které plynovod stojí, získal soukromý vlastník, který se rozhodl komplex budov srovnat se zemí a nahradit novostavbou, jejíž projekt je dílem Jakuba Cíglera. [64] Přestože mnoho odborníků potvrdilo, že se jedná o jedinečný doklad výtvarného, architektonického i inženýrského řešení stavby, nepodařilo se komplex budov Transitního plynovodu zachránit před zničením prohlášením za kulturní památku. V této kauze je však patrná ještě jiná nejasnost v systému ochrany staveb. Členové poradní komise ministerstva hodnotící kvalitu staveb, odborníci a památkáři, na jejichž výroky by mělo vedení ministerstva brát největší zřetel, se přiklonili k záchraně této stavby. Ministr kultury ale nakonec rozhodl neprohlásit Transitní plynovod za kulturní památku a odsoudil tak tuto významnou stavbu k zániku. Když se následně zvedla veliká vlna nesouhlasu s tímto rozhodnutím, a to ze stran odborné i laické veřejnosti, byla podána nová žádost o

---

⁵⁹ VICHERKOVÁ 2016, 5

prohlášení komplexu budov Transitního plynovodu za kulturní památku. Ministerstvo kultury nyní musí kauzu přezkoumat znovu, jaký bude výsledný verdikt, se zatím můžeme jen dohadovat. Z hlediska ochrany mladších architektonických děl, by zde bylo porušeno více zásad, nejen, že nová stavba nedosahuje kvalit té stávající starší architektury, ale daná novostavba nijak nevylepší okolní prostředí. Obecně, místo, kde by se měla zbudovat nová stavba, by mělo po jejím vzniku vypadat lépe než předtím. Novostavba by měla své prostředí obohatit. Což se v případě Cíglérova projektu neděje.⁶⁰ Přestože hledání kvality je subjektivním názorem jedince, členové památkové péče by se měli učit tuto kvalitu rozeznávat. Kvalitní architektura vznikala i ve druhé polovině 20. století. Hodnocení mladších architektonických děl není jednoduché, a vyžaduje tak nejen znalosti z oblasti dějin urbanismu a architektury. Dalšími aspekty jsou znalosti konkrétního vývoje v dané lokalitě, kde se stavba nachází.⁶¹ Mělo by se rozlišovat co je kontextuální a co není, přičemž se lze zaměřit na proporcionalitu nebo měřítko staveb.

Na příkladu současných kauz, je možné si povšimnout mnoha chyb. K demolici domu č.p. 47 na rohu Václavského náměstí a Opletalovy ulice v Praze, dal památkový úřad v roce 2010 povolení. Prohlášení stavby za kulturní památku nebylo odsouhlaseno. Jedná se o budovu ležící v památkové rezervaci, která byla původně navržena Josefem Schulzem roku 1880, a později roku 1920 přestavěna podle návrhu Bohumíra Kozáka. Po odvolacím řízení proti rozhodnutí o zbourání domu, dal stavební úřad v roce 2013 znovu povolení k demolici. Díky tlaku odborné i laické veřejnosti, se opět přistoupilo k přezkoumání. Roku 2017 vydal úřad konečné prohlášení a povolení k demolici historického domu. Jedním z obranného tvrzení ministerstva je obava požadování finanční náhrady za zmařenou investici majitele domu, který jej vlastní už od roku 1994. V dubnu roku 2017 začala demolice stavby, místo které společnost Flow East plánuje vystavět novou prosklenou budovu, tzv. Květinový dům.⁶² Prvním chybným krokem bylo povolení památkářů ke zničení historicky hodnotné stavby, stojící v centru Prahy. Následným přezkoumáváním rozhodnutí se jen zvětšoval tlak ze strany majitele domu na úřady, které nakonec rozhodly v jeho prospěch. Takový scénář a konec pravděpodobně čeká i komplex budov Transitního plynovodu. Z české kultury se tak

---

⁶⁰ Záznam panelové diskuze o chystané demolici Transgasu. Akce se konala dne 1. 4. 2017 v nové budově Národního muzea. In: <https://www.youtube.com/watch?v=20s38n8P2ow> Vyhledáno dne: 20. 5. 2017

⁶¹ STRAKOŠ 2011, 10

⁶² Zdroj: Archiweb. *Začala demolice domu na rohu Opletalovy a Václavského náměstí.* In: <http://www.archiweb.cz/news.php?action=show&type=1&id=21534> Vyhledáno dne: 20. 5. 2017

postupně vymazávají kvalitní architektonická díla. Hlavně stavby ze 2. poloviny 20. století jsou nejčastějším cílem demolicí, a ztrácíme tak doklady jedné kulturní epochy naší země. Především tuto myšlenku je nutné si včas uvědomit, a zamezit dalšímu nenahraditelnému ničení hodnotných staveb.

7.4 Snahy o památkovou ochranu ústředny a příčiny jejich neúspěchu

Když telefonní ústředna přestala sloužit svému původnímu účelu, byly její prostory využívány různě. Částečně jako sklad, autoservis, a také zde nějaký čas sídlila školka. Po roce 2010 byl podán návrh na prohlášení stavby za kulturní památku. Komise Ministerstva kultury pro hodnocení návrhů na prohlášení nemovitých věcí za kulturní památku vydala v únoru roku 2016 prohlášení, ve kterém nedoporučuje, aby se budova automatické telefonní ústředny v Dejvicích stala památkou. Budova tedy nebyla nijak chráněna proti demolici nebo přestavbě, a majitel (O2 Czech Republic) s ní mohl naložit dle libosti. Ke konci roku 2016 bylo rozhodnuto o přestavbě telefonní ústředny na administrativní budovu Telehouse, podle projektu architekta Jakuba Ciglera. S demolicí stavby nesouhlasilo mnoho odborníků, ale i laiků. V říjnu téhož roku se uskutečnila akce, kterou organizovala Scholastika. Jednalo se o komentovanou prohlídku stavby, po níž následovala přednáška o technických budovách z 60. až 80. let. Této akce se účastnil architekt Václav Aulický, jeden z autorů stavby, a také teoretik umění architektury Rostislav Švácha. Připomenuta zde byla problematika ochrany památek z období normalizace a především ochrana technických staveb z 20. století, jejichž původní technická funkce ztratila účel. Osud dejvické telefonní ústředny však byl již jasný. Na začátku roku 2017 začala demolice stavby [65] [66] [67] a v roce 2018 by měla být dokončena nová kancelářská budova. [68]

Zničení dejvické telefonní ústředny by se mělo stát jakýmsi upozorněním na problematiku ochrany těchto staveb. Například telekomunikační budova v Teplicích je v rámci svého urbanistického i historického kontextu poněkud kontroverzní stavbou. Názory odborníků na její budoucí využití se velmi liší. Stavba zabírá jednu podélnou stranu kdysi rušného náměstí Svobody a nyní působí jako „umrtvující bod“. Není jednoduché propojit takovou stavbu s městským prostředím, obzvláště s frekventovaným náměstím. Řešením však nemusí být úplná demolice stavby. Myslím,

že nejvíce záleží, jak k této problematice přistoupí mladší generace historiků architektury či urbanistů, kteří nejsou přímo zasaženy normalizační dobou minulého režimu.

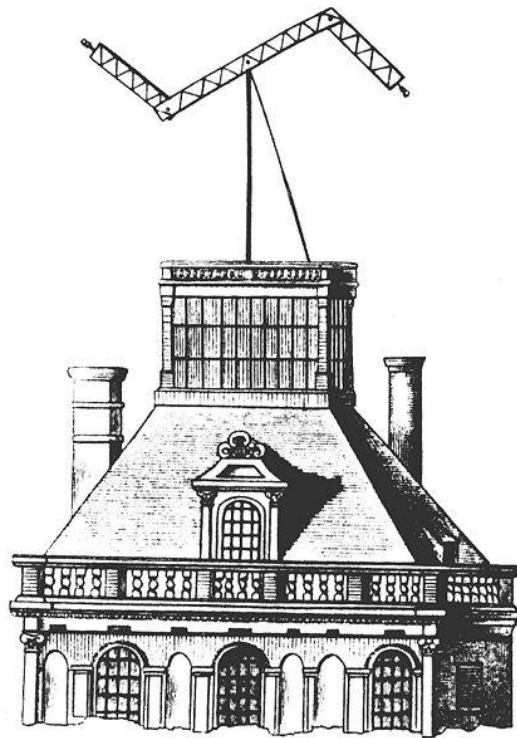
8. Závěr

Moje bakalářská práce měla především popsat budovu Automatické telefonní ústředny v Dejvicích a poukázat na problém ochrany památkových děl, která pocházejí z 2. poloviny 20. století. Věřím, že šíření myšlenek na ochranu mladších uměleckých děl, a to jistě nejen děl technicistní architektury, má svůj smysl. Vyjadřuji tím nesouhlas s fungováním současné památkové péče, jejíž problematikou bych se chtěla v budoucnu zabývat. Automatická telefonní ústředna v Dejvicích nezískala památkovou ochranu a došlo k její demolicí. Ačkoli se jedná o stavbu výjimečnou svým ztvárněním, coby typu telefonní ústředny projektované v rámci jedné budovy, existují telefonní ústředny, které jsou také zajímavým dokladem technicistní architektury na našem území. Na jejich projektování se podíleli stejní architekti či jiní, dobře obeznámení s dílem Jindřicha Malátka či Václava Aulického. Vizualně podobné stavby telekomunikačních budov najdeme v Teplicích a v Hradci Králové. Tyto budovy nejsou přímo ohroženy chystanou demolicí. Zatím.

Telekomunikační budova v Hradci Králové stojí na okrajové části města, tvoří volný přechod mezi centrem města a průmyslovou zónou. Stavba je již bohužel narušena úpravami a přestavbami. V horší situaci se ale nachází Telefonní ústředna v Teplicích, která leží v jádru města. Jedná se o výhodnou parcelu, a pokud stavba nezíská památkovou ochranu, bude její existence ohrožena.

Při psaní této studie jsem zjistila, že historie komunikačních prostředků je důkladně probádána v odvětví poštovníctví. Dále pak z hlediska historického vývoje vynálezů telegrafních a telefonních zařízení. Většina dokumentů týkajících se vývoje přístrojů telefonních ústředn z 2. poloviny 20. století, je odborná technická literatura, historikovi těžko srozumitelná. Nepouštěla jsem se tedy do důsledného bádání technologického vybavení staveb. Za důležité považuji pohlížet na telefonní ústředny z uměleckohistorického hlediska. Prezentovat je jako neodmyslitelné součásti naší historie, i když již dosloužili své původní funkci. Zda hrozí či nehrozí vymazání jedné vývojové stavební etapy na území našeho státu, je nutné promýšlet, diskutovat a šířit.

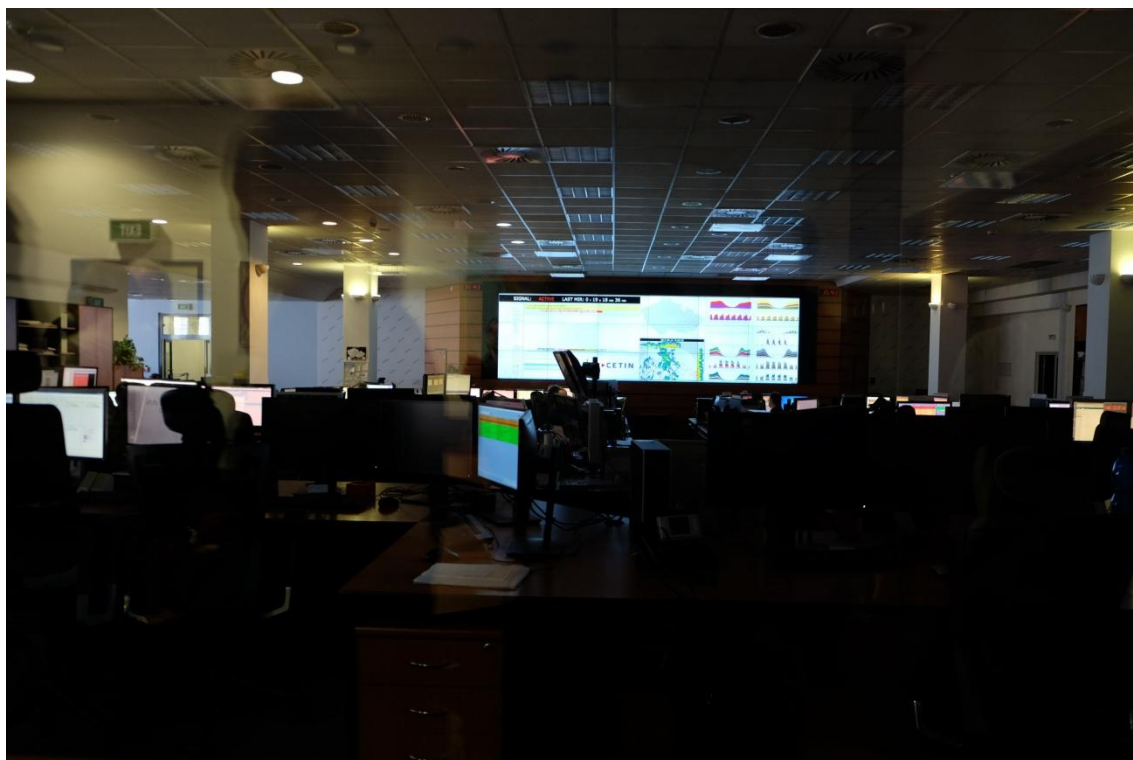
9. Obrazová příloha

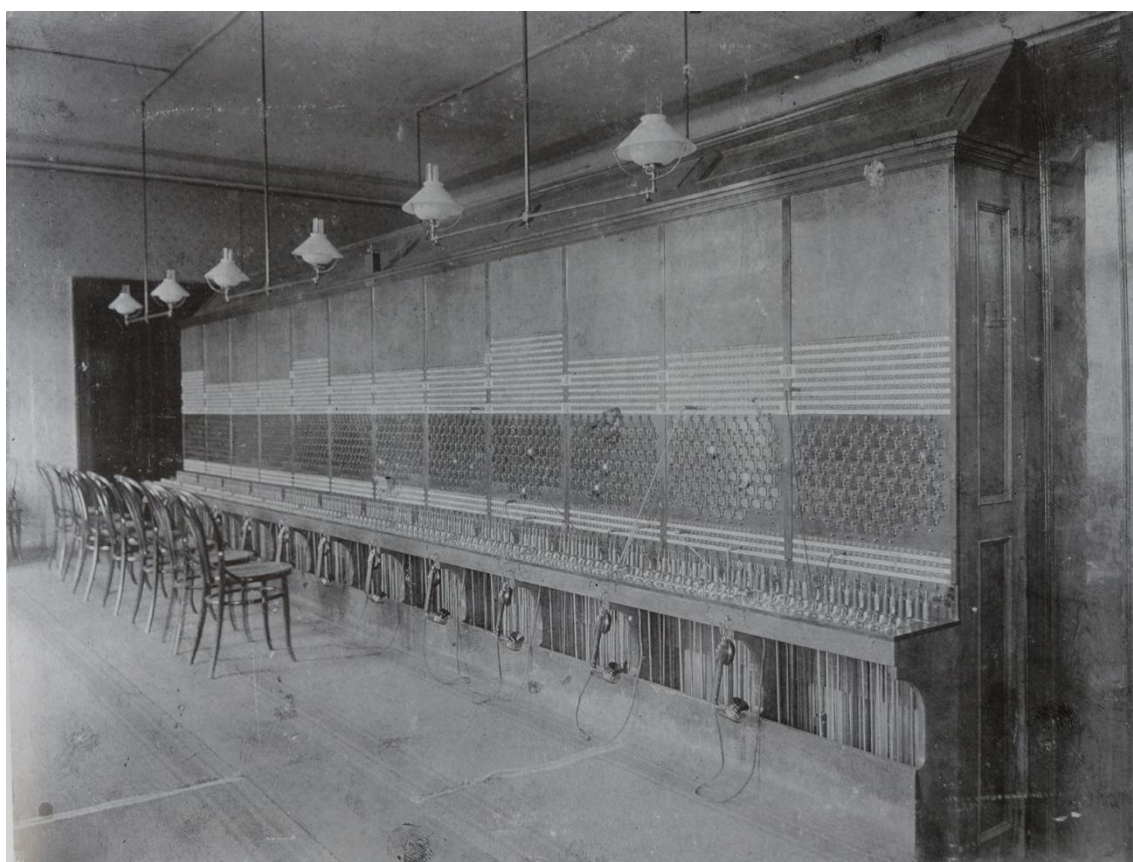
1. Chappeho optický telegraf

2. Pohled do sálu s jednotlivými pracovišti v bývalé Mezinárodní telefonní a telegrafní ústředně ve Fibichově ulici

3. Pohled do interiéru řídicího centra Ústřední telekomunikační budovy v Olšanské ulici

4. Přepojovač instalovaný roku 1893 do nově zřízené místnosti telefonní ústředny v Jindřišské ulici.

5. Mezinárodní telefonní a telegrafní ústředna ve Fibichově ulici

6. Pošta a telegrafní ústředna na Letenském náměstí

7. Poštovní a telegrafní úřad ve Sportovní ulici, Vršovice

8. Poštovní úřad s automatickou telefonní ústřednou v Dejvicích

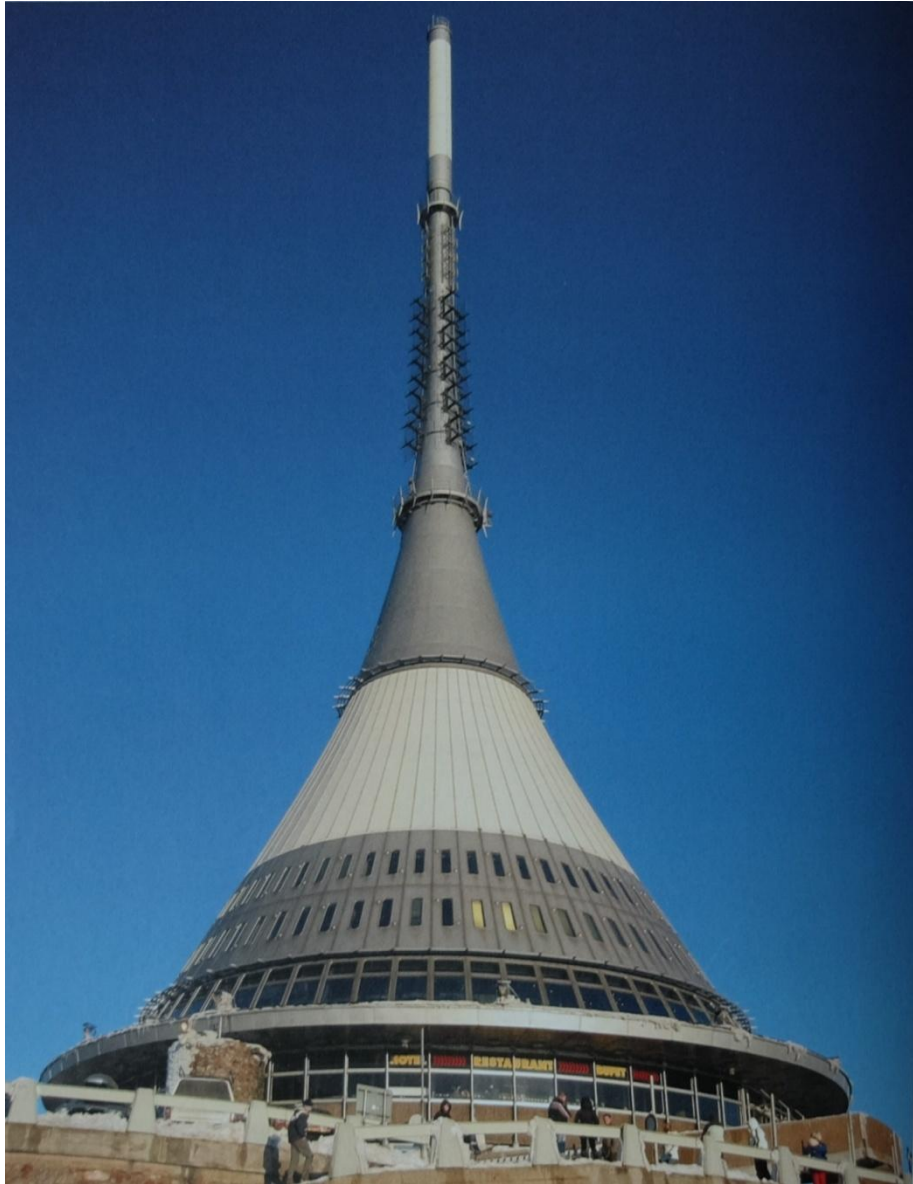
9. Automatická telefonní ústředna Dejvice, pohled od hotelu Diplomat

10. Ústřední telekomunikační budova, Olšanská ulice

11. Žďákovský most, Orlická přehrada

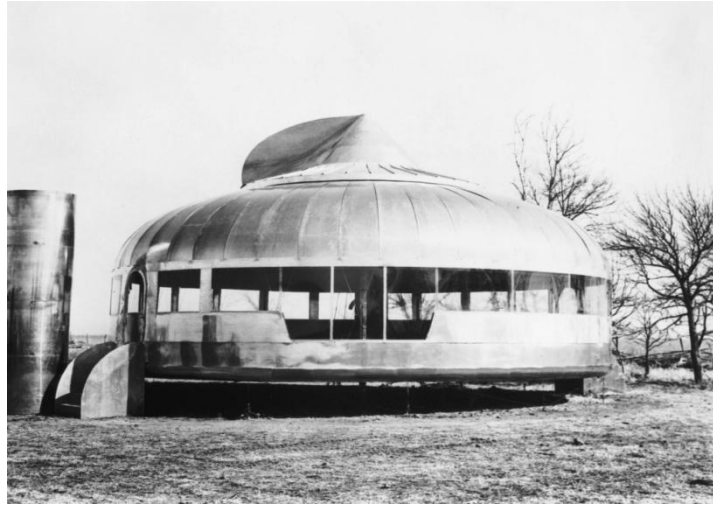
12. Televizní věž a hotel na Ještědu

13. Budova Národního shromáždění

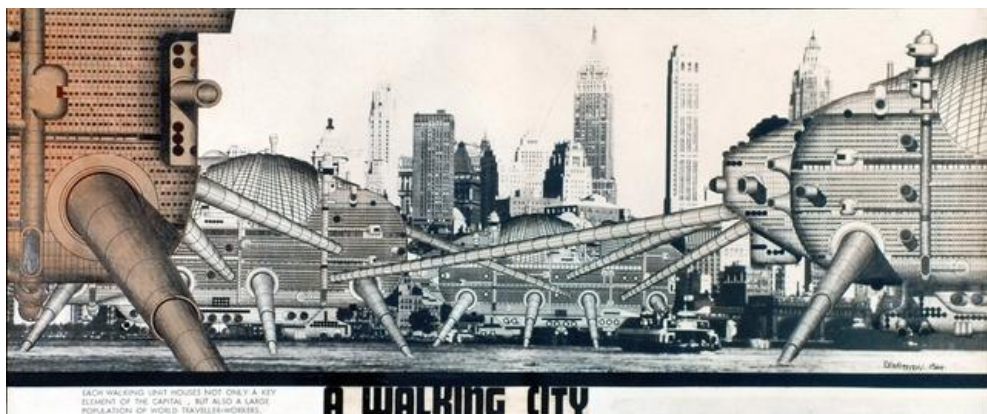
14. Soubor staveb bývalého Plynárenského centrálního dispečinku Transgas a současně Ministerstva paliv a energetiky

15. Dymaxion house

16. Geodetická kopule pro Světovou výstavu EXPO'67, Montreal

17. The Walking City

18. Pompidouovo centrum, Paříž

19. Pompidouovo centrum, Paříž

20. Telekomunikační věž, Španělsko

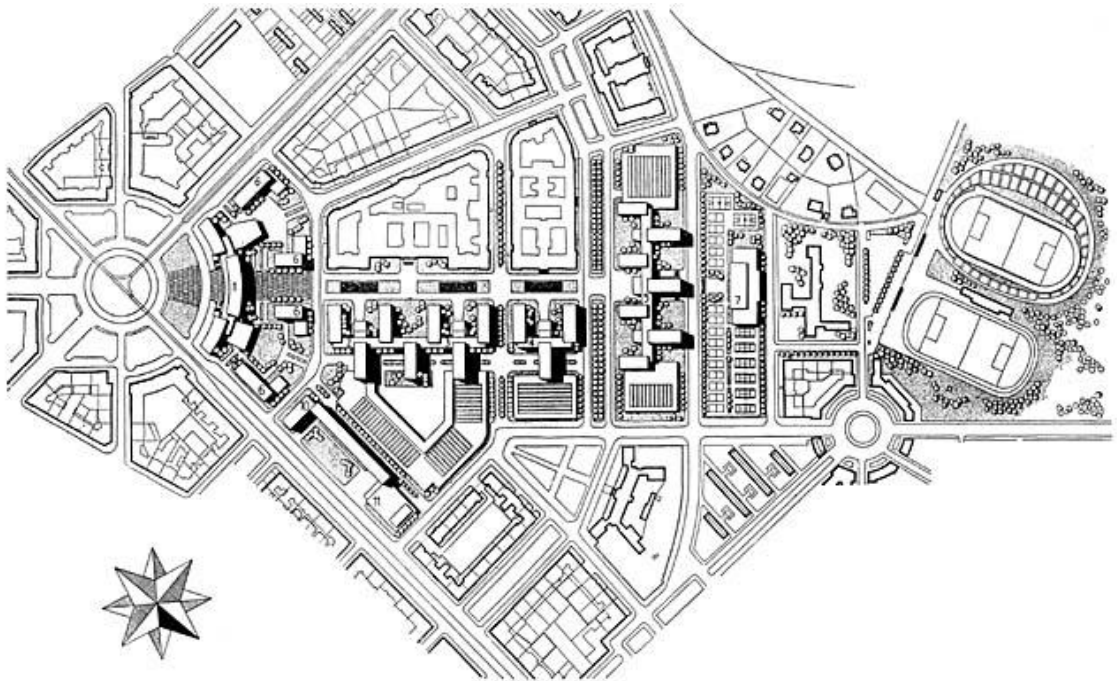
21. Televizní vysílač, Praha, Mahlerovy sady

22. Oranžerie na Pražském hradě

23. Oranžerie na Pražském hradě

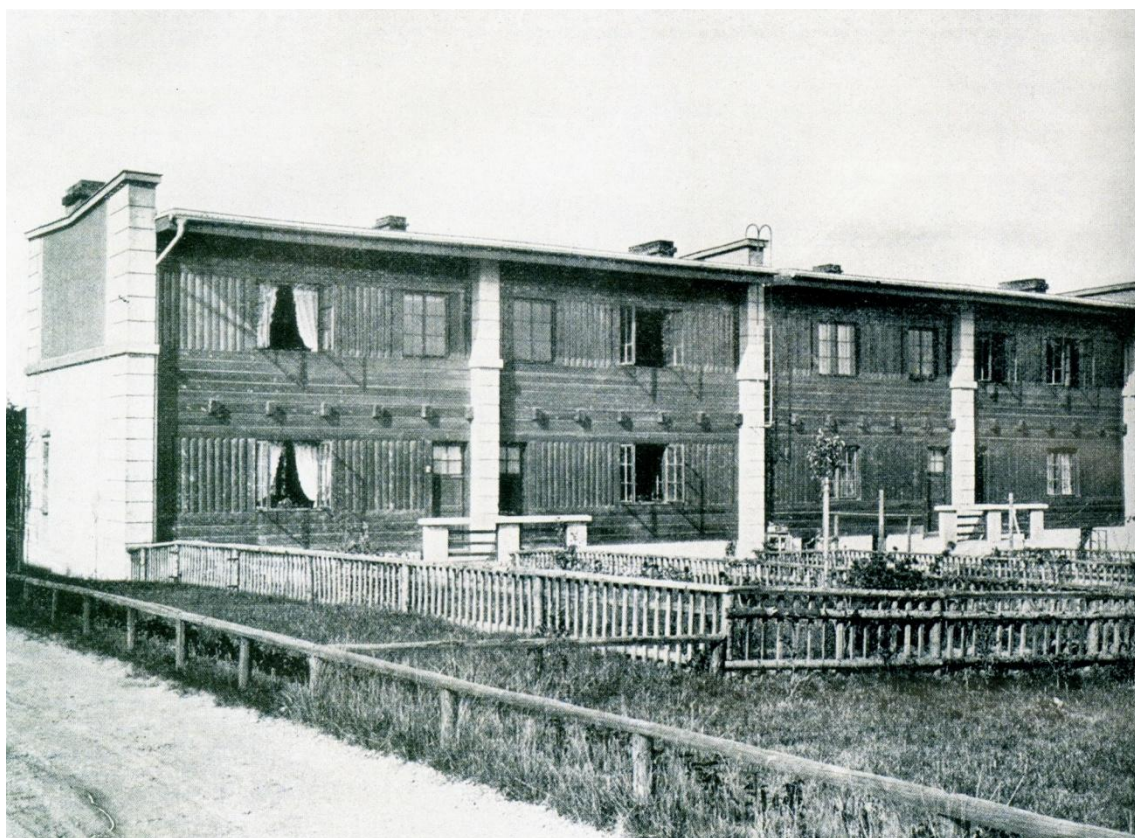

24. Engelův regulační plán Dejvic, Návrh na dostavbu náměstí a univerzitního komplexu

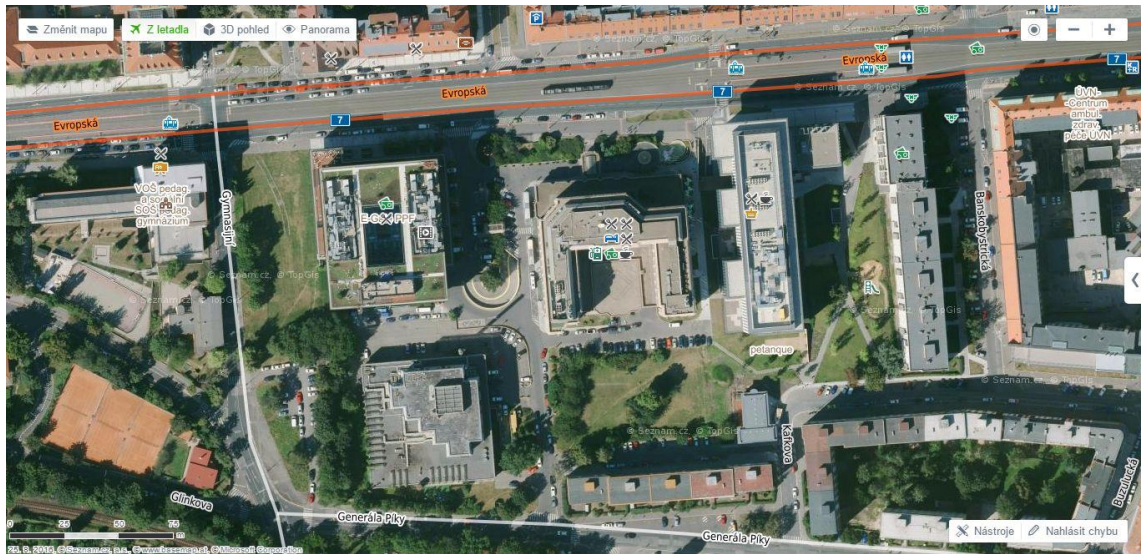

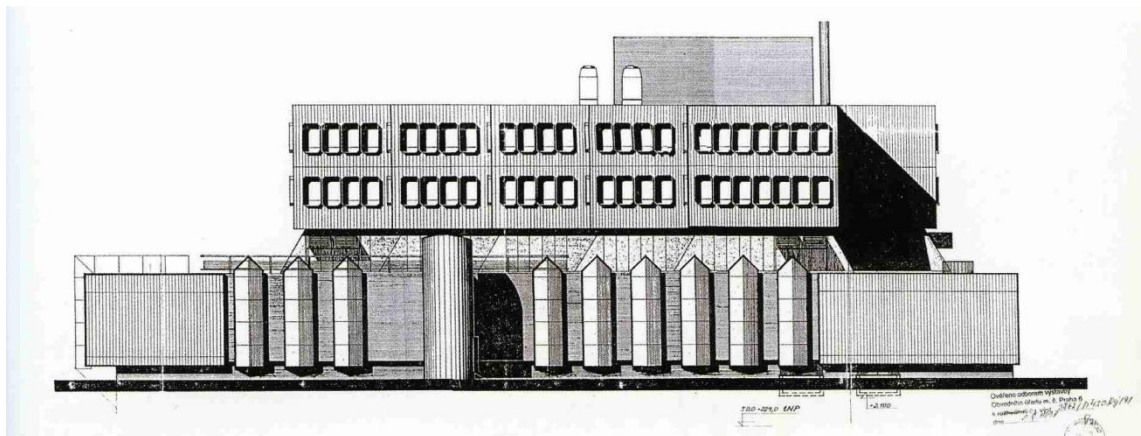
25. Pohled na areál bývalé úřednické kolonie v Dejvicích

26. Pohled na domy v areálu bývalé úřednické kolonie v Dejvicích

27. Letecký snímek telefonní ústředny a jejího okolí v pražských Dejvicích

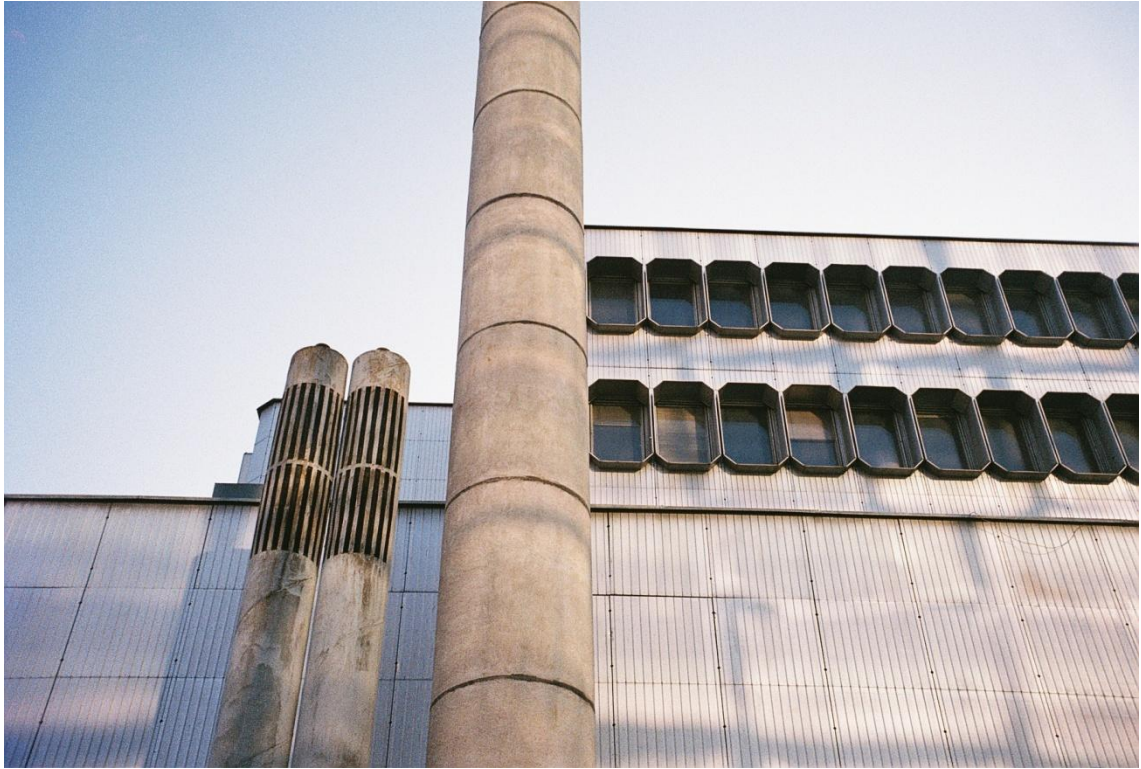
28. Náčes jižního průčelí stavby automatické telefonní ústředny v Dejvicích

29. Automatická telefonní ústředna Dejvice (dále jen ATU Dejvice), pohled ze severní strany na hlavní vchod do budovy

30. ATU Dejvice, pohled z Evropské ulice/ ze severní strany

31. ATU Dejvice, detail hlavního komína a vývodů ventilace, pohled se severní strany

32. ATU Dejvice, pohled do jedné z mnoha místností pro technické zařízení

33. ATU Dejvice, pohled do jedné z mnoha místností pro technické zařízení

34. ATU Dejvice, pohled na severovýchodní nároží stavby, od hotelu Diplomat

35. ATU Dejvice, pohled na severovýchodní nároží stavby

36. ATU Dejvice, pohled na telefonní ústřednu z interiérů hotelu Diplomat

37. ATU Dejvice, pohled z jižní strany

38. ATU Dejvice, pohled ze západní strany

39. ATU Dejvice, pohled z jižní strany

40. ATU Dejvice, pohled z jižní strany

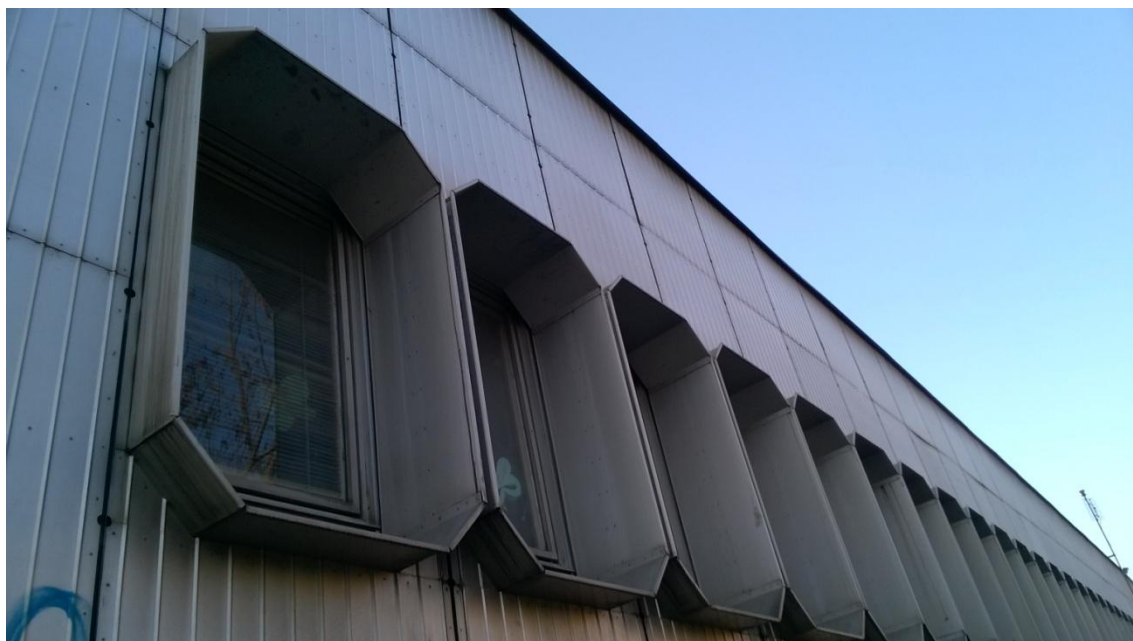

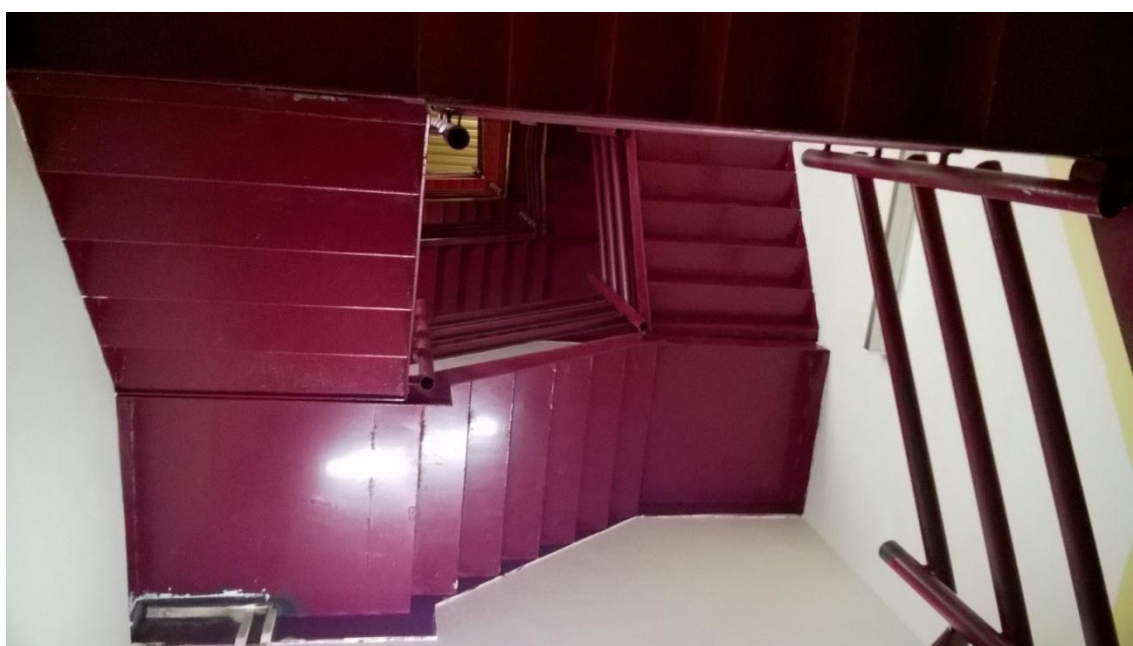
41. ATU Dejvice, letecký snímek

42. ATU Dejvice, pohled z východní strany, detail oken

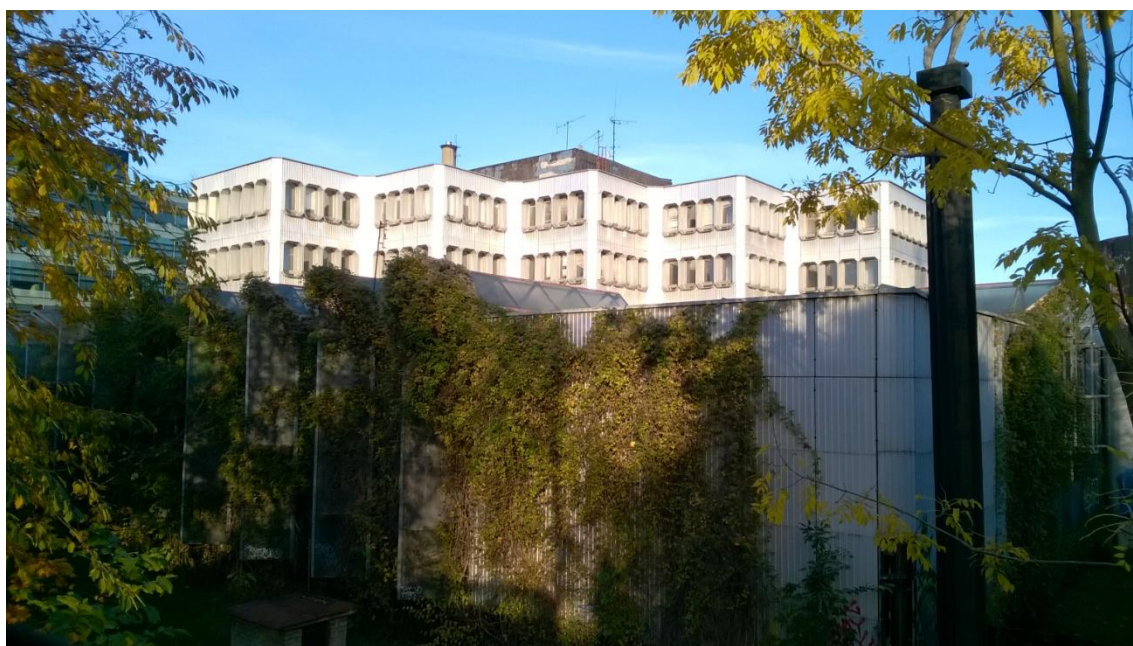
43. ATU Dejvice, pohled z východní strany, detail oken

44. ATU Dejvice, schodiště v interiéru stavby

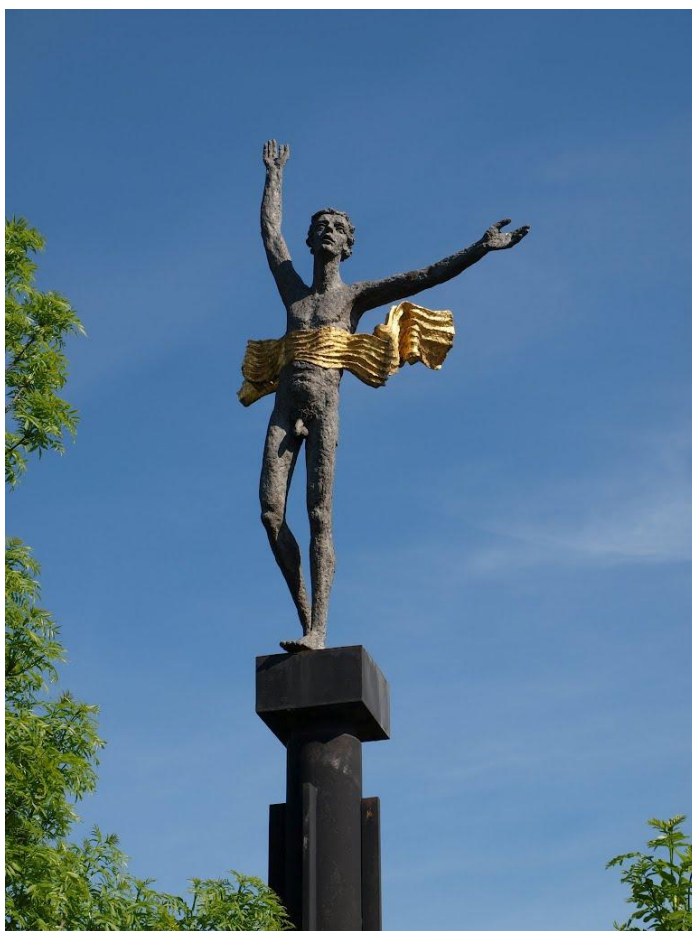
45. ATU Dejvice, pohled do jedné z chodeb v útrobách stavby

46. ATU Dejvice, pohled z jihozápadního nároží stavby

47. ATU Dejvice, pohled na jihozápadní nároží telefonní ústředny spolu se sochou *Vítěze*

48. Socha *Vítěze*, od sochaře Olbrama Zoubka

49. Tranzitní telefonní ústředna v Hradci Králové

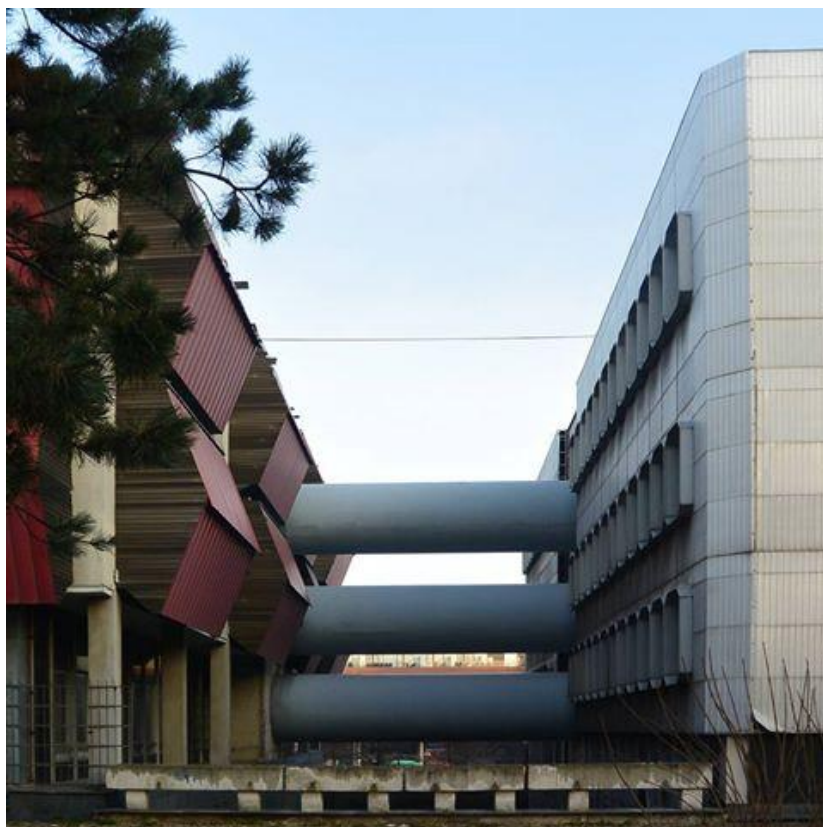
50. Tranzitní telefonní ústředna v Hradci Králové

51. Tranzitní telefonní ústředna v Hradci Králové

52. Telekomunikační budova v Teplicích

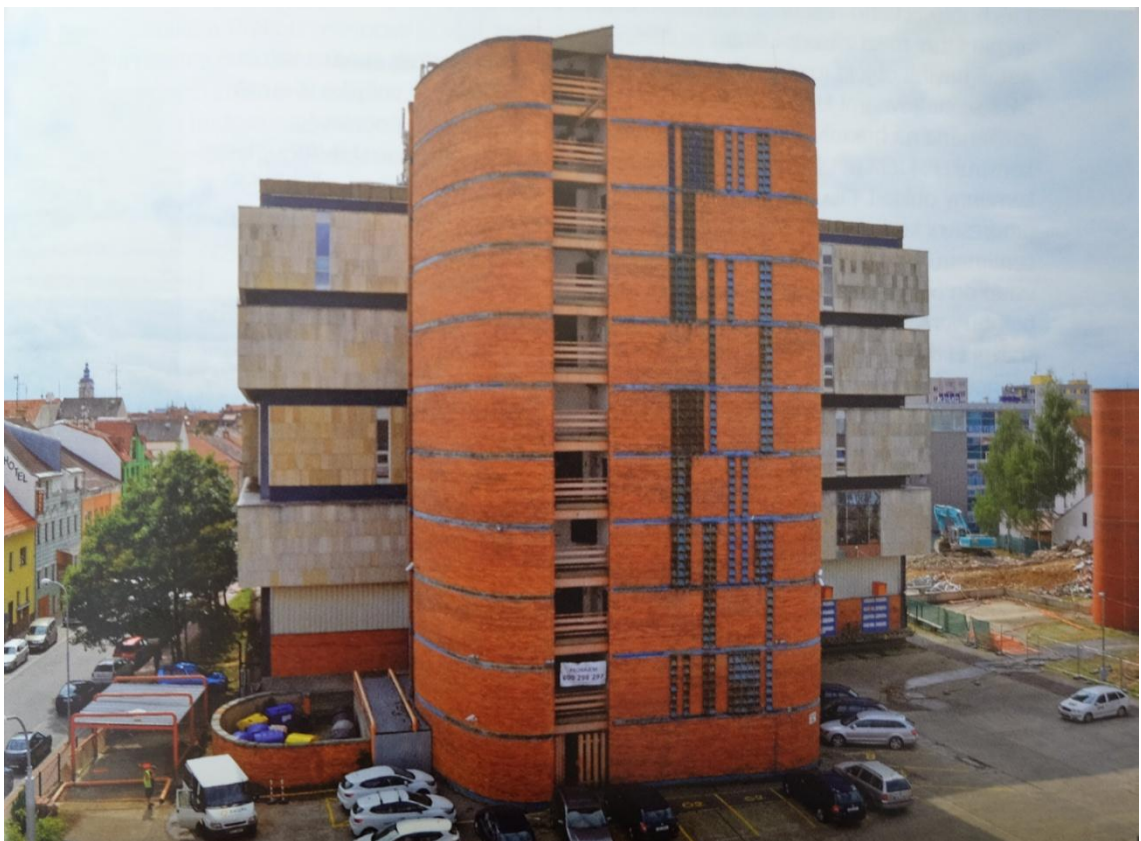
53. Telekomunikační budova v Teplicích

54. Telekomunikační budova v Teplicích

55. Telekomunikační budova v Českých Budějovicích

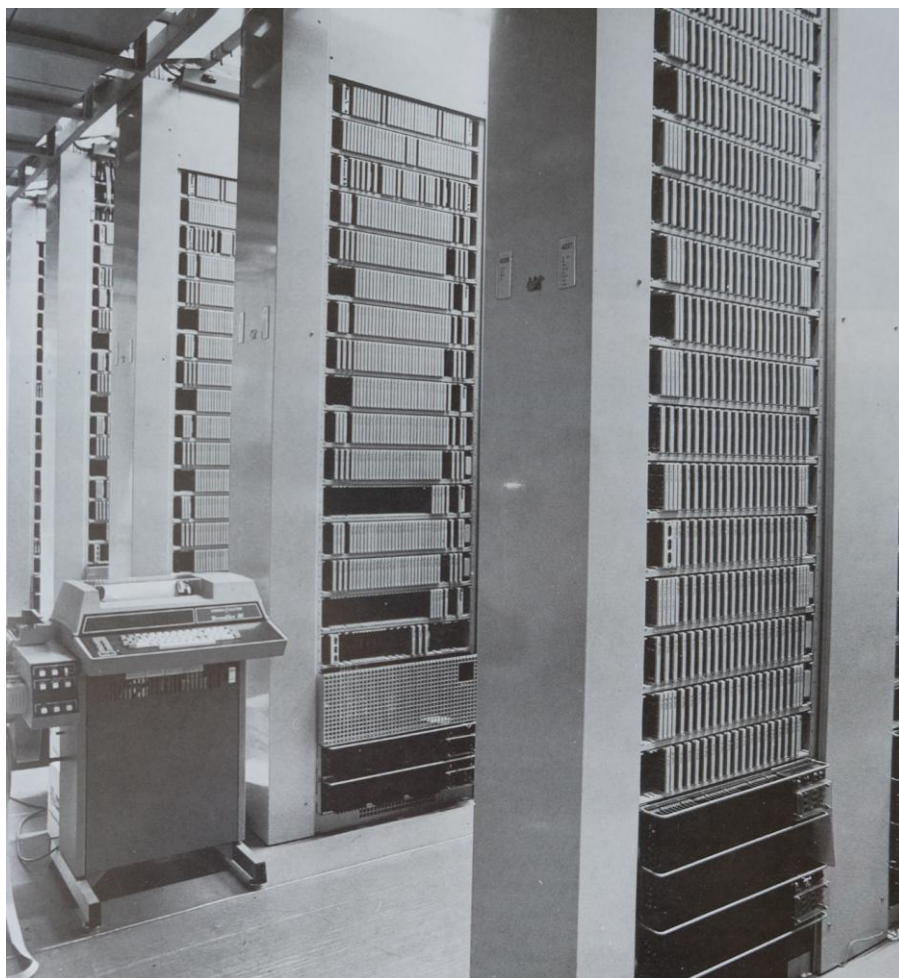

56. Telekomunikační budova v Českých Budějovicích

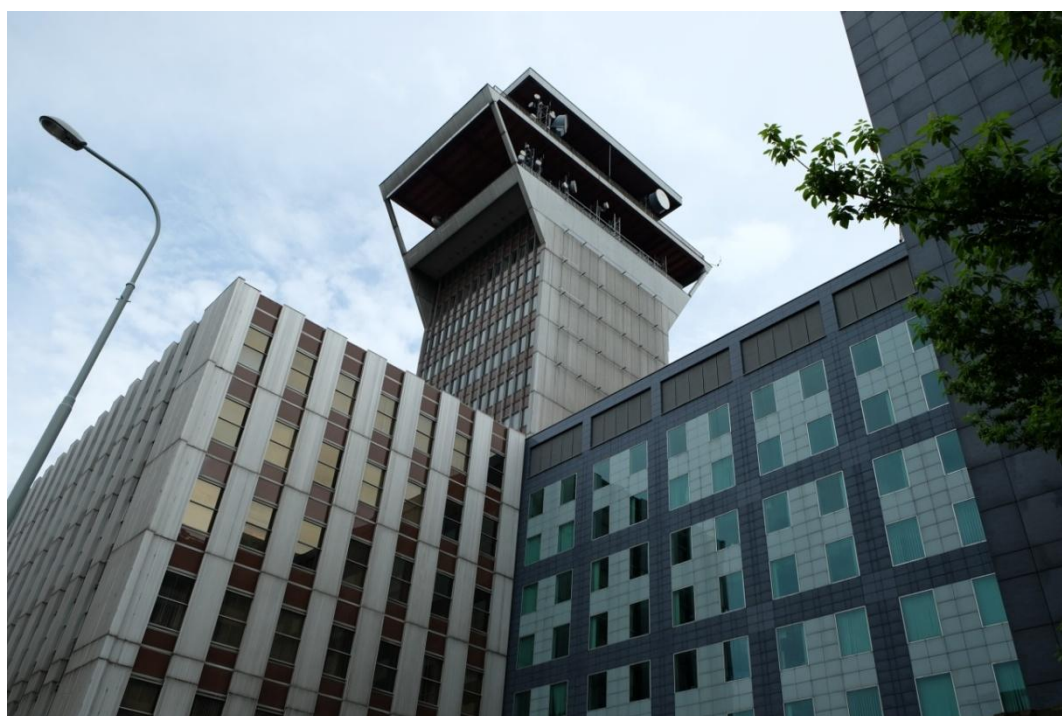

57. Telekomunikační budova v Českých Budějovicích. Pohled do vstupního prostoru budovy s malbou na plechové desce s abstraktním motivem a figurou Vitruviánského člověka od Leonarda da Vinci.

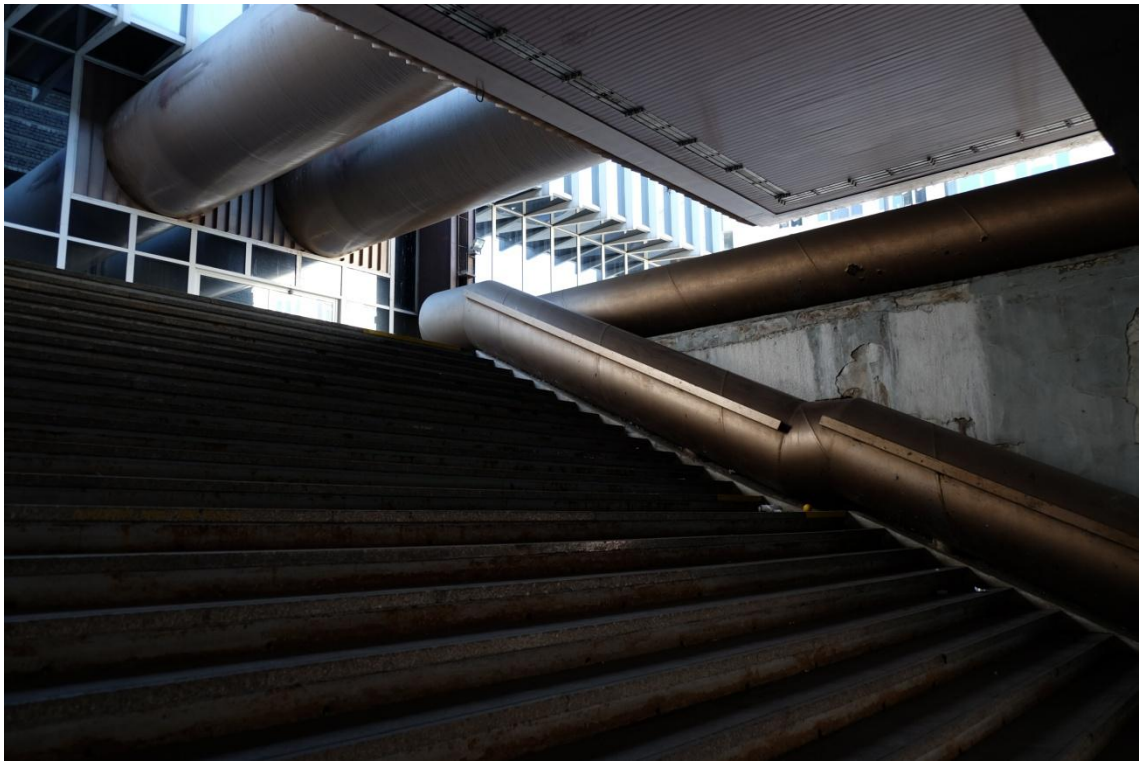
58. Analogová ústředna typu AKE v Ústřední telekomunikační budově v Olšanské ulici

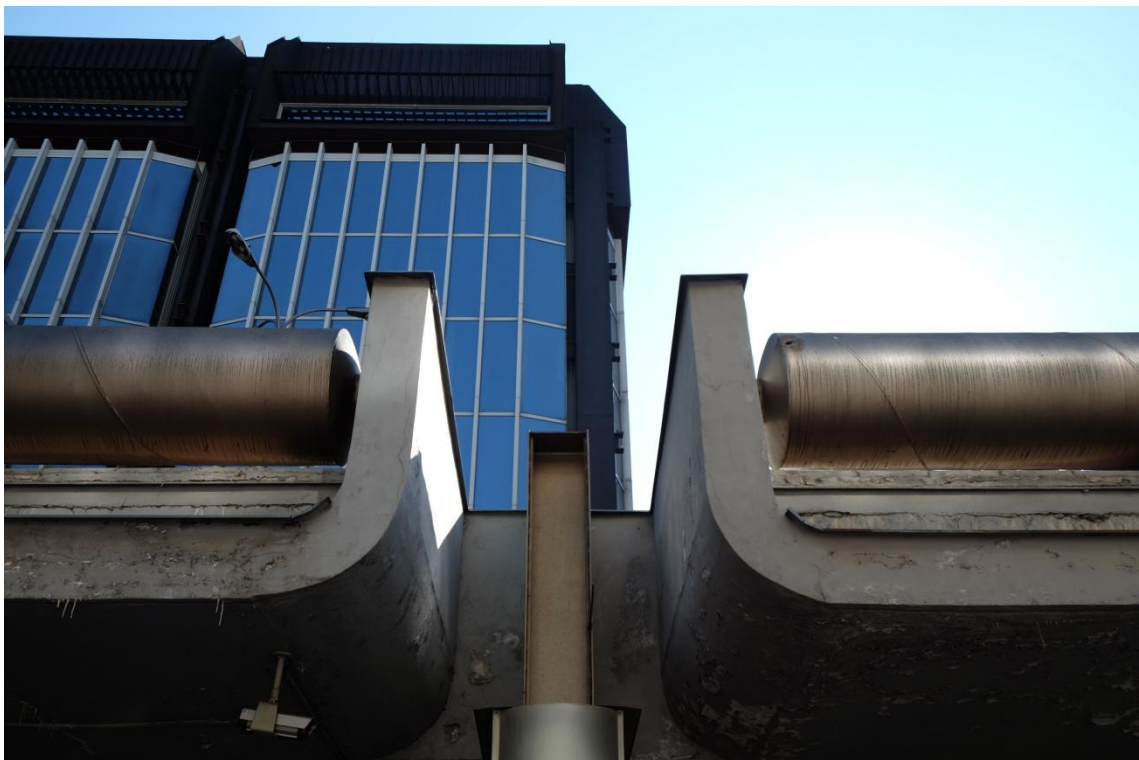
59. Pohled z Olšanské ulice na hlavní věž komplexu Ústřední telekomunikační budovy

60. Soubor staveb bývalého Plynárenského centrálního dispečinku Transgas a současně Ministerstva paliv a energetiky. Pohled na administrativní část komplexu ze Škrétkovy ulice.

61. Soubor staveb bývalého Plynárenského centrálního dispečinku Transgas a současně Ministerstva paliv a energetiky. Pohled na potrubí a schodiště mezi jednotlivými stavbami komplexu.

62. Soubor staveb bývalého Plynárenského centrálního dispečinku Transgas a současně Ministerstva paliv a energetiky. Detail válcovitého zábradlí.

63. Soubor staveb bývalého Plynárenského centrálního dispečinku Transgas a současně Ministerstva paliv a energetiky. Pohled na Transgas z Vinohradské ulice.

64. Vinohradská ulice, Projekt kancelářské budovy architekta Jakuba Ciglera, která by měla nahradit stávající komplex Transgasu

65. Pohled na demolici telefonní ústředny v Dejvicích

66. Pohled na demolici telefonní ústředny v Dejvicích

67. Pohled na demolici telefonní ústředny v Dejvicích

68. Projekt kancelářské budovy architekta Jakuba Ciglera, která by měla nahradit stávající budovu telefonní ústředny.

10. Seznam vyobrazení

1. Chappeho optický telegraf. Reprodukce z:
https://en.wikipedia.org/wiki/File:Chappe_telegraf.jpg Vyhledáno: 22. 4. 2017
2. Praha 3, Bývalá Mezinárodní telefonní a telegrafní ústředna, 1922–1925. Pohled do sálu s jednotlivými pracovišti. Reprodukce z: Jan KRÁLÍK: Od telegrafu k internetu. Praha 2000, 88
3. Praha 3, Ústřední telekomunikační budova, 1972–1979. Pohled do interiéru řídicího centra. Foto: archiv autora
4. Praha 1, Hlavní poštovní a bývalý telefonní úřad v Jindřišské ulici. Přepojovač instalovaný roku 1893 do nově zřízené místnosti telefonní ústředny v Jindřišské ulici. Reprodukce z: Jan KRÁLÍK: Od telegrafu k internetu. Praha 2000, 53
5. Praha 3, Bývalá Mezinárodní telefonní a telegrafní ústředna, 1922–1925. Pohled z Fibichovy ulice. Foto: archiv autora
6. Praha 7, Pošta a telegrafní ústředna, 1930, hlavní průčelí. Reprodukce z: Petr ULRICH (ed.): Slavné pošty Čech, Moravy a Slezska. Praha 2013, 214
7. Praha 10, Poštovní a telegrafní úřad, 1929–1930/1933. Pohled ze Sportovní ulice. Reprodukce z: Petr ULRICH (ed.): Slavné pošty Čech, Moravy a Slezska. Praha 2013, 222
8. Praha 6, Poštovní úřad s automatickou telefonní ústřednou, 1947–1950. Hlavní průčelí stavby. Reprodukce z: Petr ULRICH (ed.): Slavné pošty Čech, Moravy a Slezska. Praha 2013, 255
9. Praha 6, Automatická telefonní ústředna, 1975–1982. Pohled od hotelu Diplomat. Foto: archiv autora
10. Praha 3, Ústřední telekomunikační budova, 1972–1979. Pohled z Olšanské ulice. Foto: archiv autora
11. Okres Písek, Orlická přehrada, Žďákovský most, 1955–1967. Foto z:
<http://www.noblessresort.com/wp-content/uploads/2014/10/autem5-300x223.jpg>
Vyhledáno 22. 4. 2017
12. Liberec, Televizní věž a hotel na Ještědu, 1963–1969. Reprodukce z: Ondřej BENEŠ / Oldřich ŠEVČÍK: Architektura 60. let. „Zlatá šedesátá léta“ v české architektuře 20. století. Praha 2009, 184
13. Praha 1, Budova Národního shromáždění, 1966–1973. Pohled od Václavského náměstí. Foto z:
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/cd/Feder%C3%A1ln%C3%AD_shrom%C3%A1%C5%BEd%C4%9Bn%C3%AD,_2010.jpg Vyhledáno 22. 4. 2017
14. Praha 1, Soubor staveb bývalého Plynárenského centrálního dispečinku Transgas a současně Ministerstva paliv a energetiky, 1972–1978. Foto z:
<http://www.earch.cz/cs/akce/architekt-vaclav-aulicky-teoretik-architektury-rostislav-korycanek-provedou-zajemce-byvalou#> Vyhledáno 15. 5. 2017
15. Dymaxion house, 1933. Foto z:
http://68.media.tumblr.com/tumblr_m8e90kj4Er1rdpix6o1_1280.jpg Vyhledáno 22. 4. 2017

16. Kanada, Montreal, The Montreal Biosphère, geodetická kopule pro Světovou výstavu EXPO'67, 1967. Foto z: <http://www.archdaily.com/572135/ad-classics-montreal-biosphere-buckminster-fuller/547c765be58ececbbba0000c4-abdallah-jpg> Vyhledáno: 22. 4. 2017
17. The Walking City, 1964. Reprodukce z: http://archigram.westminster.ac.uk/img/prj_thumbs/185_medium.jpg Vyhledáno 22. 4. 2017
18. Paříž, Pompidouovo centrum, 1971–1977. Pohled z boku, potrubí s eskalátory. Foto z: <http://horizons.n2e.eu/webimgredim/363/550/19875-juin-2014-c--photo-philippe-migeat-centre-pompidou-architectes-renzo-piano-et-richard-rogers-.jpg> Vyhledáno: 22. 4. 2017
19. Paříž, Pompidouovo centrum, 1971–1977. Detail: ventilace, potrubí. <http://www.fadu.edu.uy/viaje2015/files/2015/06/01.jpg> Vyhledáno: 22. 4. 2017
20. Španělsko, Telekomunikační věž, 1994. Reprodukce z: Jonathan GLANCEY: Moderní architektura. Nejvýznamnější světové stavby 20. století, Praha 2004, 369
21. Praha 3, Televizní vysílač, 1985–1992. Pohled z Mahlerových sadů. Foto: archiv autora
22. Praha 1, Oranžerie na Pražském hradě, 1995–1999. Foto z: http://imageproxy.jxs.cz/~nd04/jxs/cz~/584/768/f3b7244624_71126825_o2.jpg Vyhledáno: 22. 4. 2017
23. Praha 1, Oranžerie na Pražském hradě, 1995–1999. Detail vnější konstrukce. Foto z: http://imageproxy.jxs.cz/~nd04/jxs/cz~/585/497/0e0b86f1d5_71126835_o2.jpg Vyhledáno: 22. 4. 2017
24. Engelův regulační plán Dejvic, Návrh na dostavbu náměstí a univerzitního komplexu. Reprodukce z: <https://s3.amazonaws.com/gs-geo-images/981754cc-82ed-4eaf-9085-2a7b918751d1.jpg>. Vyhledáno 15. 5., 2017
25. Pohled na areál úřednické kolonie v Dejvicích, 1921–1922. Reprodukce z: Jindřich VYBÍRAL: The Public Servants' Colony in Dejvice, Prague, and the New Ideal of Urban Morphology: Anomaly or Paradigmatic Change?. In: Umění LXIII, 2015, 373
26. Dřevěné domky z areálu úřednické kolonie v Dejvicích, 1921–1922. Reprodukce z: Jindřich VYBÍRAL: The Public Servants' Colony in Dejvice, Prague, and the New Ideal of Urban Morphology: Anomaly or Paradigmatic Change?. In: Umění LXIII, 2015, 366
27. Letecký snímek telefonní ústředny a jejího okolí v pražských Dejvicích. Zdroj: www.mapy.cz (25. 8. 2016). Odkaz: <https://mapy.cz/zakladni?x=14.3896090&y=50.0993491&z=18&l=0&base=ophoto> Vyhledáno: 5. 5. 2017
28. Nákres jižního průčelí stavby automatické telefonní ústředny v Dejvicích. Reprodukce z: Petr ULRICH (ed.): Slavné stavby Prahy 6. Praha 2009, 255
29. Praha 6, Automatická telefonní ústředna, 1975–1982. Pohled ze severní strany na hlavní vchod do budovy. Foto: archiv autora

30. Praha 6, Automatická telefonní ústředna, 1975–1982. Pohled z Evropské ulice/ ze severní strany. Foto: archiv autora
31. Praha 6, Automatická telefonní ústředna, 1975–1982. Detail hlavního komína a vývodů ventilace, pohled se severní strany. Foto: archiv autora
32. Praha 6, Automatická telefonní ústředna, 1975–1982. Pohled do jedné z mnoha místností pro technické zařízení. Foto: archiv autora
33. Praha 6, Automatická telefonní ústředna, 1975–1982. Pohled do jedné z mnoha místností pro technické zařízení. Foto: archiv autora
34. Praha 6, Automatická telefonní ústředna, 1975–1982. Pohled ze severovýchodní strany, od hotelu Diplomat. Foto: archiv autora
35. Praha 6, Automatická telefonní ústředna, 1975–1982. Pohled na severovýchodní nároží stavby. Foto: archiv autora
36. Praha 6, Automatická telefonní ústředna, 1975–1982. Pohled na telefonní ústřednu z interiérů hotelu Diplomat. Foto: archiv autora
37. Praha 6, Automatická telefonní ústředna, 1975–1982. Pohled z jižní strany. Foto: archiv autora
38. Praha 6, Automatická telefonní ústředna, 1975–1982. Pohled ze západní strany. Foto: archiv autora
39. Praha 6, Automatická telefonní ústředna, 1975–1982. Pohled z jižní strany. Foto: archiv autora
40. Praha 6, Automatická telefonní ústředna, 1975–1982. Pohled z jižní strany. Foto: archiv autora
41. Praha 6, Automatická telefonní ústředna, 1975–1982. Letecký snímek. Foto z: https://media.novinky.cz/854/578544-top_foto1-kuzb0.jpg Vyhledáno: 5. 5. 2017
42. Praha 6, Automatická telefonní ústředna, 1975–1982. Pohled z východní strany, detail oken. Foto: archiv autora
43. Praha 6, Automatická telefonní ústředna, 1975–1982. Pohled z východní strany, detail oken. Foto: archiv autora
44. Praha 6, Automatická telefonní ústředna, 1975–1982. Schodiště v interiéru stavby telefonní ústředny. Foto: archiv autora
45. Praha 6, Automatická telefonní ústředna, 1975–1982. Pohled do jedné z chodeb v útrokách stavby. Foto: archiv autora
46. Praha 6, Automatická telefonní ústředna, 1975–1982. Pohled z jihozápadního nároží stavby. Foto: archiv autora
47. Praha 6, Automatická telefonní ústředna, 1975–1982. Pohled na jihozápadní nároží telefonní ústředny spolu se sochou *Vítěze*. Foto: archiv autora
48. Praha 6, Automatická telefonní ústředna, 1975–1982. Detail sochy *Vítěze*. Foto z: <http://static.panoramio.com/photos/large/71573245.jpg> Vyhledáno: 5. 5. 2017
49. Hradec Králové, Tranzitní telefonní ústředna, 1977–1982. Reprodukce z: Petr KRATOCHVÍL: Architektura sedmdesátých a osmdesátých let. In: DČVU V/I, 387-415, Praha 2007, 400

50. Hradec Králové, Tranzitní telefonní ústředna, 1977–1982. Technologická část komplexu. Reprodukce z: Jakub POTŮČEK: Hradec Králové: architektura a urbanismus 1895-2009. Hradec Králové 2009, 125
51. Hradec Králové, Tranzitní telefonní ústředna, 1977–1982. Administrativní část komplexu. Reprodukce z: Jakub POTŮČEK: Hradec Králové: architektura a urbanismus 1895-2009. Hradec Králové 2009, 125
52. Teplice, Telekomunikační budova, 1980–1988. Pohled z náměstí Svobody. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Teplice,_n%C3%A1m%C4%9Bst%C3%AD_Svobody,_telefon%C3%AD_%C3%BAst%C5%99edna.jpg
Vyhledáno: 2. 3. 2017
53. Teplice, Telekomunikační budova, 1980–1988. Pohled na propojení administrativní části stavby s technologickou. Foto z: http://scontent.cdninstagram.com/t51.2885-15/s480x480/e35/15275656_379945195685165_133019913160753152_n.jpg?ig_cache_key=MTQwMDU4MTUwOTk4MzEyNTA2Nw%3D%3D.2
Vyhledáno: 2. 3. 2017
54. Teplice, Telekomunikační budova, 1980–1988. Pohled na technologickou část stavby. Foto z: http://scontent.cdninstagram.com/t51.2885-15/s480x480/e35/c1.0.1077.1077/15306564_1729643350696847_4109548030208770048_n.jpg?ig_cache_key=MTM5OTA5ODMwMDUyMjk1MzQxNg%3D%3D.2.c Vyhledáno: 2. 3. 2017
55. České Budějovice, Telekomunikační budova, 1967–1975. Reprodukce z: Petr KRATOCHVÍL: Architektura sedmdesátých a osmdesátých let. In: DČVU V/I, 387-415, Praha 2007, 392
56. České Budějovice, Telekomunikační budova, 1967–1975. Reprodukce z: Daniel KOVÁŘ (ed.): Slavné stavby Českých Budějovic. Praha 2016, 289
57. České Budějovice, Telekomunikační budova, 1967–1975. Pohled do vstupního prostoru budovy s malbou na plechové desce s abstraktním motivem a figurou Vitruviánského člověka od Leonarda da Vinci. Reprodukce z: Ondřej BENEŠ / Oldřich ŠEVČÍK: Architektura 60. let. „Zlatá šedesátá léta“ v české architektuře 20. století. Praha 2009, 305
58. Praha 3, Ústřední telekomunikační budova, 1972–1979. Analogová ústředna typu AKE. Reprodukce z: Jan KRÁLÍK: Od telegrafu k internetu. Praha 2000, 137
59. Praha 3, Ústřední telekomunikační budova, 1972–1979. Pohled z Olšanské ulice na hlavní věž komplexu. Foto: archiv autora
60. Praha 1, Soubor staveb bývalého Plynárenského centrálního dispečinku Transgas a současně Ministerstva paliv a energetiky, 1972–1978. Pohled na administrativní část komplexu ze Škrétovy ulice. Foto: archiv autora
61. Praha 1, Soubor staveb bývalého Plynárenského centrálního dispečinku Transgas a současně Ministerstva paliv a energetiky, 1972–1978. Pohled na potrubí a schodiště mezi jednotlivými stavbami komplexu. Foto: archiv autora

62. Praha 1, Soubor staveb bývalého Plynárenského centrálního dispečinku Transgas a současně Ministerstva paliv a energetiky, 1972–1978. Detail válcovitého zábradlí. Foto: archiv autora
63. Praha 1, Soubor staveb bývalého Plynárenského centrálního dispečinku Transgas a současně Ministerstva paliv a energetiky, 1972–1978. Pohled na Transgas z Vinohradské ulice. Foto z:
http://www.rtvplus.cz/upload/articles/959_transgas.jpg Vyhledáno: 6. 5. 2017
64. Praha 1, Vinohradská ulice, Projekt kancelářské budovy architekta Jakuba Ciglera, která by měla nahradit stávající komplex Transgasu. Foto z:
http://www.ceskatelevize.cz/ct24/sites/default/files/styles/scale_1180/public/images/1873322-jca_hbreavis_vinohradska_zakres_podvecer2.jpg?itok=s5D3gHUd
Vyhledáno: 6. 5. 2017
65. Praha 6, Pohled na demolici telefonní ústředny. Foto: archiv autora
66. Praha 6, Pohled na demolici telefonní ústředny. Foto: archiv autora
67. Praha 6, Pohled na demolici telefonní ústředny. Foto: archiv autora
68. Praha 6, Projekt kancelářské budovy architekta Jakuba Ciglera, která by měla nahradit stávající budovu telefonní ústředny. Foto z:
http://www.rtvplus.cz/upload/articles/1997_Tele-06.jpg Vyhledáno: 5. 5. 2017

11. Seznam literatury

- AULICKÝ 1984 — Václav AULICKÝ: Tranzitní telefonní ústředna v Hradci Králové. In: *Architektura ČSR XLIII*, 1984, 60 – 62
- BENEŠ/ ŠEVČÍK 2009 — Ondřej BENEŠ / Oldřich ŠEVČÍK: *Architektura 60. let. „Zlatá šedesátá léta“ v české architektuře 20. století*. Praha 2009
- BENEŠ/ ŠEVČÍK 2017 — Ondřej BENEŠ / Oldřich ŠEVČÍK: Činnost komise pro ochranu památek XX. století. In: *Česká komora architektů: Bulletin. Památky a historické prostředí*, 2017, 70 – 72
- BENEŠOVÁ 1984 — Marie BENEŠOVÁ: *Česká architektura v proměnách dvou století*. Praha 1984
- BRANDA 1929 — Rudolf BRANDA: *Meziměstská telefonní ústředna v Praze*. Praha 1929
- EISENREICH 1978 — Jiří EISENREICH: Konkrétní případy řešení telekomunikačních budov. In: *Projektování ve spojích. Sborník referátů na konferenci pořádanou při příležitosti 25. výročí založení Spojprojektu Praha*, 1978, 139-147
- FAGAN 2005 — Brian M. FAGAN: *Sedmdesát velkých vynálezů starověku*. Praha 2005
- FRIČ/ SEDLÁKOVÁ 2006 — Pavel FRIČ/ Radomíra SEDLÁKOVÁ: *20. století české architektury*, Praha 2006
- GLANCEY 1999 — Jonathan GLANCEY: *Modern. London 1999*
- GLANCEY 2004 — Jonathan GLANCEY: *Moderní architektura. Nejvýznamnější světové stavby 20. století*, Praha 2004

- HÁJKOVÁ / HANZLÍK / ZAJONCOVÁ 2016 — Lenka HÁJKOVÁ / Jan HANZLÍK / Jana ZAJONCOVÁ: Teplice: architektura moderní doby 1860–2000. Ústí nad Labem 2016
- HRŮZA 1989 — Jiří HRŮZA: Město Praha. Praha 1989
- HUDEC 1973 — Antonín HUDEC: Spojte slovem i obrazem. Kapitoly z historie pošty a telekomunikací. Praha 1973
- KLIKA/HAMŘÍK/PRAGER 1968 — Otakar KLIKA / Josef HAMŘÍK / Emanuel PRAGER: Místní a uzlové telefonní ústředny. Praha 1968
- KLÍMA 2011 — Petr KLÍMA (ed.). Kotvy Máje: České obchodní domy 1965–1975. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová, 2011
- KNAPÍK/FRANC 2011 — Jiří KNAPÍK / Martin FRANC a kol. Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948–1967. Praha: Academia, 2011
- KOHOUT/VANČURA 1986 — Jiří KOHOUT / Jiří VANČURA. Praha 19. a 20. století: Technické proměny. Praha: SNTL, 1986
- KOHOUT/ŠVÁCHA 2014 — Michal KOHOUT / Rostislav ŠVÁCHA (eds.): Česká architektura – moderní architektura. Čechy. Praha 2014
- KOVÁŘ 2016 — Daniel KOVÁŘ (ed.): Slavné stavby Českých Budějovic. Praha 2016
- KRAJČI 2011 — Petr KRAJČI (ed.): Slavné stavby Prahy 7. Praha 2011
- KRÁLÍK 2000 — Jan KRÁLÍK: Od telegrafu k internetu. Praha 2000
- KRATOCHVÍL 2007 — Petr KRATOCHVÍL: Architektura sedmdesátých a osmdesátých let. In: DČVU V/I, 387-415
- KRATOCHVÍL 2009 — Jiří KRATOCHVÍL: Pražské pošty. Historie a současnost. Praha 2009
- MASÁK 2008 — Miroslav MASÁK (ed.). Architekti SIAL. Praha: Kant, 2008
- MATĚJOVIČOVÁ 2016 — Petra MATĚJOVIČOVÁ. Design a životní prostor v období normalizace. In: KNOBLOCH, Iva – VONDRÁČEK, Radim (eds.). Design v českých zemích 1900–2000: InSTITUTE moderního designu. Praha: Academia – Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze, 2016, s. 461-495
- NĚMEČEK/VOPÁLENSKÝ 1974 — Karel NĚMEČEK / Vladimír VOPÁLENSKÝ: Spojovací technika. Telefonie. Učebnice pro 3. a 4. ročník SPŠST obor 37-46-6. Praha 1974
- NOVÝ 1971 — Otakar NOVÝ: Architekti Praze. Praha 1971
- OTTO 1906 — Jan OTTO: Telefon. In: Ottův slovník naučný. Praha 1906
- PECHAR 1979 — Josef PECHAR: Československá architektura 1945–1977. Praha 1979
- POTŮČEK 2009 — Jakub POTŮČEK: Hradec Králové: architektura a urbanismus 1895-2009. Hradec Králové 2009
- PRAGER 1980 — Emanuel PRAGER: Když zvednete sluchátko. Praha 1980
- PRAGER 1958 — Emanuel PRAGER: Pobočkové automatické ústředny. Praha 1958
- PRAGER/TRNKA 1972 — Emanuel PRAGER / Jaroslav TRNKA: Elektronické telefonní ústředny. Praha 1972
- STAŇKOVÁ 1991 — Jaroslava STAŇKOVÁ: Pražská architektura. Praha 1991
- SVOBODA 1999 — Jaroslav SVOBODA (ed.): Telekomunikační technika: průřezová učebnice pro odborná učiliště a střední školy. Díl 2., Přenos dat, spojovací a přenosové systémy. Praha 1999

- SVOBODA/NOLL/SKALA 2006 — Jan SVOBODA / Jindřich NOLL / Vladislav SKALA.
 Praha 1945 – 2003: Kapitoly z poválečné a současné architektury. Praha 2006
- STRAKOŠ 2011 — Martin STRAKOŠ: Pozdnímu modernismu na stopě. Proč a jak
 památkově chránit či nechránit architekturu 2. poloviny 20. století. In: Obnova
 památek 2011 – co s architekturou 60. a 70. let 20. století?, 2011, 9-18
- ŠVÁCHA 1994 — Rostislav ŠVÁCHA: Od moderny k funkcionalismu. Praha 1994
- ŠVÁCHA 2005 — Rostislav ŠVÁCHA: Architektura čtyřicátých let. In: DČVU V, 31-73
- ŠVÁCHA 2007 — Rostislav ŠVÁCHA: Architektura 1958–1970. In: DČVU VI/1, 31-69
- ŠVÁCHA 2010 — Rostislav ŠVÁCHA (ed.). Sial. S. I.: Arbor vitae – Muzeum umění
 Olomouc, 2010
- ŠVÁCHA 2013 — Rostislav ŠVÁCHA: Zachraňme telefonní ústřednu v Dejvicích. In:
 Za starou Prahu: věstník Klubu Za starou Prahu, 2013, 16-18
- ULRICH 2009 — Petr ULRICH (ed.): Slavné stavby Prahy 6. Praha 2009
- ULRICH 2013 — Petr ULRICH (ed.): Slavné pošty Čech, Moravy a Slezska. Praha 2013
- VICHERKOVÁ 2016 — Veronika VICHERKOVÁ: Jak si stojíme s památkami 2. poloviny
 20. století, aneb kauza Transgas pokračuje. In: Za starou Prahu: věstník Klubu
 Za starou Prahu, 2016, 4-8
- VEBR 1980 — Jaroslav VEBR: Soudobá architektura ČSSR. Praha 1980
- VYBÍRAL 2015 — Jindřich VYBÍRAL: The Public Servants' Colony in Dejvice, Prague,
 and the New Ideal of Urban Morphology: Anomaly or Paradigmatic Change?.
 In: Umění LXIII, 2015, 363 – 384
- PRAGER/ONDŘÍČEK 1970 — Emanuel PRAGER / Jiří ONDŘÍČEK: Telefonní ústředny
 s křížovými spínači. Praha 1970
- ZÁBĚHLICKÝ 1928 — Václav ZÁBĚHLICKÝ: Dějiny pošty, telegrafu a telefonu
 v československých zemích (od nejstarších dob až do převratu). Praha 1928

Internetové zdroje

Noviny městské části Praha 6. *Výročí: Pošta v Dejvicích funguje 100 let* [2017-04-01]
 <<http://www.sestka.cz/index.php?clanek=2089>>

Archiv článků a přednášek Jiřího Peterky. *Privátní vs. veřejné sítě* [2017-04-22]
 <<http://www.earchiv.cz/a96/a617k150.php3>>

Záznam panelové diskuze o chystané demolici Transgasu. Akce se konala dne 1.4.2017
 v nové budově Národního muzea. [2017-05-20]
 <<https://www.youtube.com/watch?v=20s38n8P2ow>>

Archiweb. *Začala demolice domu na rohu Opletalovy a Václavského náměstí.* [2017-
 05-20] <<http://www.archiweb.cz/news.php?action=show&type=1&id=21534>>